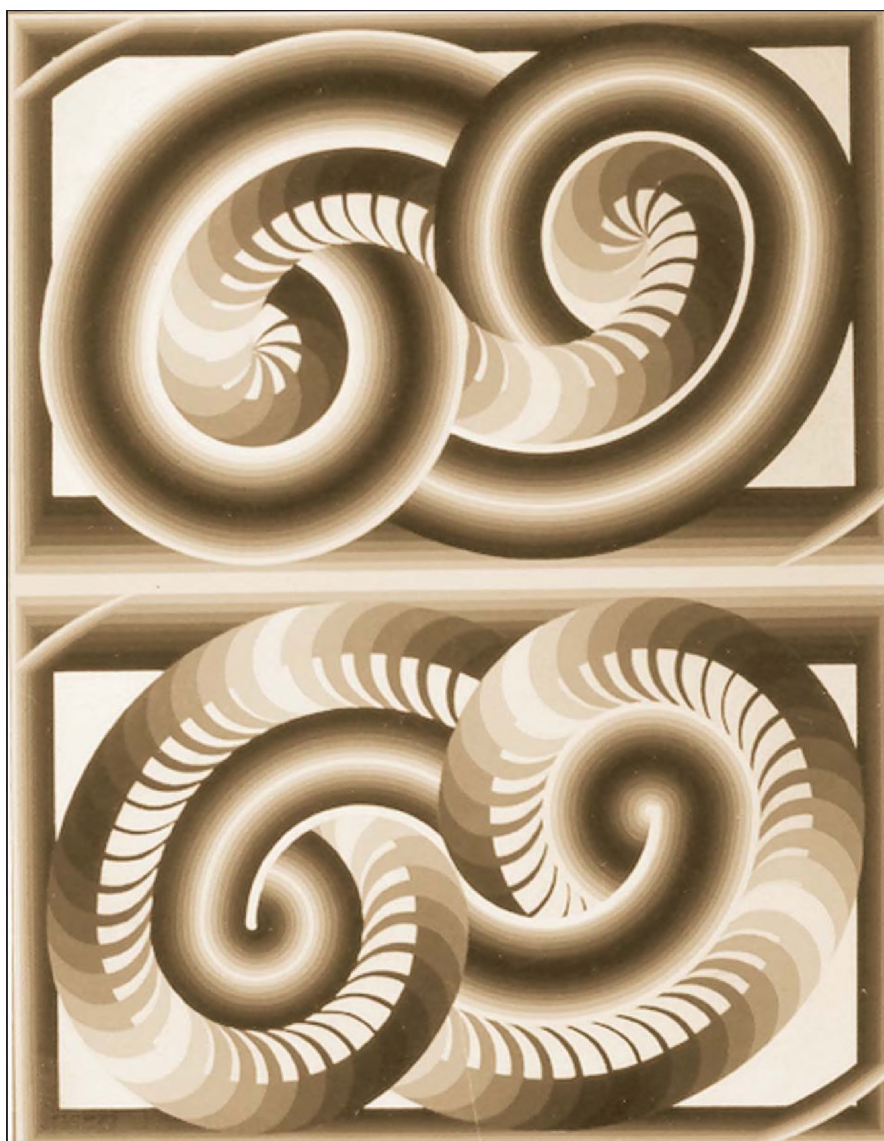

Irodalmi Jelen

Az erdélyi magyar irodalom jövőjéért –
Az Erdélyi Magyar Írók Ligájának
állásfoglalása VII. oldal

- ♦ „...a költőnek nem őszintének kell lennie,
hanem hitelesnek.” – **Orbán János Dénes**
elemzi **Böszörményi Zoltán** új verskötetét
II. old.
- ♦ **Pongrácz P. Mária:** A trónus
Kinde Annamária három verse
III. old.
- ♦ A szépség ára – **Zsigmond Andrea** kritikája
egy Brecht-darabról
IV. old.
- ♦ A jó, a ritka és az új – **Kinizsi Zoltán** a 3.
Transilvania Filmfesztiválról
V. old.
- ♦ **Ferenc Zsuzsanna:** Kik és Mik
VII. old.
- ♦ A válaszüti Kallós Múzeum
VIII. old.
- ♦ „Legalább a költő halálakor, a halál
közéleben lehetne másképp, és nem
önigazoló módon beszélni róla!” – **Mészáros**
Sándor egy **Piliszkö**-kötetről ír
IX. old.
- ♦ **Murányi Olivér:** Halálka (novella)
Gaal Áron két verse
X. old.

Fazakas Tibor (sz.m.: kinek munkáival jelen számunkat illusztráltuk) komponálásai feszesek, izgató ritmusokat hordoznak, a mértani ábrák hidegségét feloldja a mozgás illúziója és a mindenütt jelenlévő harmónia – értékeli Vasarely vajdahunyadi követőjének alkotásait Muradin Jenő.

A művész bemutatása a VII. oldalon: **Feszes, izgató ritmusok**

KUKORELLY ENDRE

Néhány mozgásforma

az irodalomhoz
nem kis pofa kell
úgy látszik mégis
van hozzá pofám
vagy legalábbis
gyakran úgy teszek.
mit fognak hát majd
kezdeni velem

mért tolnak ki-be
minden ajtón
hova rohagnak
körülöttem és
nicsak én is
hová rohanok
és közben
miért kell lapulni

remények között
így lapulni meg
noha csak egy kis
járási indult
mindig rám ló
kicsit a határőr
mért ló rám, aki
határőr kicsit

de még a kalauz is
rám haragszik,
velem morcos
az ellenőrlány
és nem tudom, hogy
miért araszol
a falak mentén
ez a tömeg ember

ki hová és kivel
sodródik és mi az
amiben lehet
reménykedni még
hogy miért kérvényezek
folyton és
hazudok folyton
ha kérvényezek

rádásul milyen
rondán írok
bár tetszetősen
írok voltaképp
pofám ehhez van
mégis látszik úgy
kell pofa is, nem?
ír'alomhoz az.

ZÖLDI LÁSZLÓ

Tíz gondolat a politikusokról

Amerikában a gazdagok politizálnak, nálunk a politikusok gazdagodnak.

(Részlet egy önéletrajzból) Apám államzseb-tolvaj, anyám szintén politikus.

Akad olyan politikus, akinek van politikája, de nincs stílusa. És akad olyan politikus is, akinek nincs politikája, de van stílusa.

A politikusok között van, aki a múltja, s van, aki a jövője miatt aggódik.

Az menjen politikusnak, aki képes rezzenéstelen arccal hazudni.

A politikusok egyre többet ígérnek, és egyre kevesebbet teljesítenek.

A politikusok vitatkoznak, mi meg döntünk. Aztán négy évig ők döntenek, és mi vitatkozunk.

A politikusok imádnak beszélni, de utálnak beszélgetni.

A politikusnak egy eszköze van: a szó. Volna még egy, az írás, de ahhoz meg kellene tanulnia írni.

Politikus akkor lesz az ember, amikor rádöbben, hogy nem okos, ezt azonban képes mások elől eltitkolni.

LOVAS ILDIKÓ

Kijárat az Adriára*

James Bond miután kiúszott a partra, a nőt már nem találta ott. Elismeréssel gondolt rá, mert nem is akarta ott találni. És egyszerűbb volt így elbúcsúzni, mint magyarul beszélni. James Bond nagyon élvezte a *Casablanca* című filmet, amelynek bemutatóján sikerült ott lennie, sajátjának tekintette, de nem kívánta eljátszani Bogart szerepét. Azon gondolkodott, mi történhetett, amiről ő nem tud, amit nem vett észre, hogy abban az országban, amelynek olyan nagyszerű emberei vannak, mint a *Casablanca* rendezője, Kertész Mihály, vagy az a másik, Molnár Ferenc, akinek darabjában is láthatta Ingrid Bergmant, ennyire furcsán viselkedik. Pedig inni nagyon tudnak és szeretni is, nagyszerű dolgokhoz értenek, a legfontosabb dolgokhoz, miért rontják hát el a politikában? Duško Popov, ahogyan a legritkább esetben neveztek, egyre fontosabbnak érezte, hogy utána járjon ennek. S végül is, nem mellékes, hogyan alakulnak ott a dolgok – erről sikerült is meggyőznie feletteseit, így vonatra szállt, és Budapesten keresztül megérkezett arra az állomásra, amelyért néhány hónappal később ádáz küzdelmet folytattak a partizánok – az egyik legkiválóbb, partizánként állt sportoló ott halt meg a fekete-fehér közeleten.

1944 júniusa volt. A néhány napos fiumei kikapcsolódás alatt meghatározó dolgok történtek, de ezekről Bondnak nem volt közvetlen

tudomása, mert szabadságideje alatt hanyagolta a brit titkosszolgálati kapcsolattartást. Június 20-án merényletet kíséreltek meg Hitler ellen, ami miatt elhalasztották a Vis szigetén tartózkodó Legfelsőbb Parancsnokság elleni támadást. Ennek pedig döntő befolyása volt, ha nem is a világháború kimenetelére, de a térség jövőjére nézve mindenképpen, hiszen, mint Bond egyik amerikai kollégájától megtudta, amerikai közbenjárásra, angol felügyelet alatt Tito és Šubašić, a Londonban székelő emigráns kormány képviselője Vis szigetén megkezdtek tárgyalásokat. A tárgyaló felek nem tudtak arról, hogy az angol és szovjet korok megállapodtak a Balkán-befolyást illetően. Bond amerikai kollégája elmondta, hogy Halifax washingtoni angol nagykövete május 30-án azt kérdezte a külügyminisztériumtól, milyen állást foglalnak el az Anglia és Szovjetunió közötti megegyezéssel kapcsolatban, amelyben az oroszok ellenőrzést

kapnának Románia, Anglia viszont Görögország felett. Októberben a helyzet annyiban változott, hogy Eden és Churchill moszkvai tartózkodásakor 75:25 illetve 80:20 arányban a Szovjetunióé lesz az irányítás Bulgáriában, Magyarországon és Romániában, Jugoszláviában pedig 50:50 arányban osztanak meg befolyásukat.

James Bond és amerikai kollégája igen sokat ittak beszélgetés közben, valahogy nehezükre esett elhinni, hogy ennyi lesz a győzelem, hoci-nesze. Sajnálattal, hogy az a vadállat életben maradt, Bond megemlítette, Eva Braun bizonyára ideges és még inkább magába zárkózó lett, örültek, hogy nem indult újabb támadás, de kétségeik voltak afelől, hogy Közép-Kelet-Európának ilyen felosztása jó irányt ad-e a békének. Aminek közeledtét már mindannyian érezték.

Folytatása a VI. oldalon

* Részlet Lovas Ildikó készülő regényéből

BÖSZÖRMÉNYI
ZOLTÁN

Kezdjük vidáman: írásunk tárgya, az *Aranyvillamos** című verseskötve egy izig-veíg nemzeti produkció. Poétánk erdélyi magyar, aki kanadai állampolgár, és felváltva hol Monacóban, hol Romániában él. A kiadó felvidéki magyar, a könyvet mesterien illusztráló képzőművész pedig tót atyafi. De ez nem merül ki ennyiben, mert a versek a nagyvilág következő tájain születtek: Kanadában, New Yorkban, Monte Carlóban, Egyiptomban, Magyarországon, Havasalföldön, Óceániában (Bora-Bora) és a misztikus Transsylvaniaiban. Magyarán: az Aranyvillamos sínei behálózák a fél világot.

Az *Aranyvillamos* eme harmadik szakaszát az első és a második szakasz előzte meg (Jelenkor Kiadó Pécs, 1999 illetve 2001). Ebben a két kötetben a Lírai Alany egy szűkszavú filozófus volt, aki frappáns szószövegeteket jegyzett le, elindította különleges, többértelmű gondolatait, a többit pedig az olvasóra bízta. Hogy úgy mondjam: a Lírai Alany megreggelizett, majd kiült a tornácra egyet cigarettázni, amíg cigarettázott, gondolt valamire – meglátott valamit vagy észbe jutott valami – és azt röviden és áttételesen villantotta föl. A dolgok színét egy csipetnyi érzellemmel mutatta meg: nem annyira fájdalommal, mint inkább nosztalgiával, nem annyira vággyal, mint inkább szomorkás beletörődéssel. A dolgok fonákját nem cinizmussal, még csak iróniával sem, hanem inkább keserűség, csöndes humorral ábrázolta. Szószövegetként egy-két költői kép, általában precízen találó, a pont odakívánkozó, és mire elhamvadt a cigarettája, kész is volt a vers, mely – a megalkotás mintájára – ugyancsak a reggeli vagy ebéd utáni cigarettára mellé kívánkozott. A dohányosok tudják igazán, milyen is ez a cigarettányi idő, ez a rövid és mégis hosszú randevú a Léttel.

*déli harangszó épül a tájba
szénaillatú emlék párolog
távol
nagyon távol tőlem
jéghegyek gyűlnak
lángot habzsol a szél
láz és mínusz Celsiusok
iramlanak át az időn
ott
ahol pörén
kívánatosan
nélkülöm fogy el a messzeség
(Nélkülöm fogy el a messzeség)*

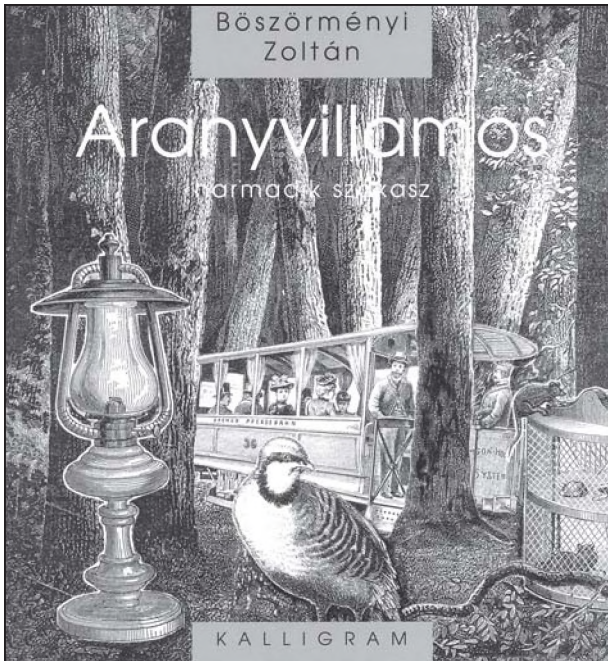
A harmadik szakaszban – bár gondolkodásának erejét és frappanciáját, humorának könnyedségét továbbra is megőrzi – a filozófusból kitör a homo sentimentalis. Olyannyira megváltoznak az arányok, hogy most már úgy tűnik, gondolatiságból csak épp annyi van,

hogy az érzelmek gondolkodó érzelmek neveztesék. Időnként határozottan látszik, hogy a gondolkodó megkísérlélt eltussolni az érzelmeit – azokat az érzelmeiket, amelyeket semminémű filozófia nem tud megmagyarázni –, de az is látszik, hogy hasztalan. Patetikusan fogalmazva: a gondolkodó megadta magát az érzőnek, önmagának.

*Távol élned a csóktól lám, épp oly lehetetlen,
mint megmaradnod, s az irdatlan terek csendjét
örizned az idő zajától makacs-engedetlen,
vagy a hévvel balzsamozott izgága kor lelkét.
(...)
Távol élned a csóktól lehetetlen, mondanád,
fényruhátat szívárvány oldja-szíri át meg át,
és elbújik a szó a szádról, el a pille vád.
(Pille vád)*

Ez már egy nagyon érzelmes lírai napló, és a keserűbbek közül való. Az értelem már nem tudja féken tartani az érzelmei kiméráit, s bárhol fordul meg a Lírai Alany, a bűvös Egyiptomban vagy Óceánia paradicsomi szigetén, nem igazán tudja átadni magát a szemlélődő gyönyörnek:

*hogy ezen a felvételen
növényzet is legyen
pálmafák nyáját
terelem fel
a képre
s utána
az egzotikus
virágokat
a többit pedig
mint eddigi
sorsomat*

a merő véletlenre
bízom

(Bora-Bora-i képeslapok)

Az őszinteség egy különös fogalom a poétikában. Sokan az őszinteséget keresik és tisztelik a versben. Holott a költőnek nem őszintének kell lennie, hanem hitelesnek. Őszinteségről vagy pedig hitelességről kell beszélni esetünkben? Mert nyoma sincs semmi művinek, ez a verseskötve az első sorától az utolsóig természetes és úgy, hogy közben meg is van írva, minden a helyén van, nem kell sem kihúzni, sem hozzátoldani és bővelkedik szép megoldásokban, költői képekben. Bár őszinteségről beszélni eléggé amatőr dolog, mégis most azt kell mondanom, hogy ez a könyv őszinte, mert ennyire hiteles másképp nem lehetne. Őszinte a költő és hiteles a Lírai Alany.

Ez egy merengő könyv. Olvasásához magány kell és szomorkás nyugalom. Az Aranyvillamos – a lélek villamosa – hosszú útján a szomorúság és a tépelődés számos állomásán áll meg, azon megállóiban, melyekben mi is oly sokszor toporgunk. Ezért is jósok sikert ezeknek a verseknek: az van megfogalmazva bennük, ami a legemberibb bennünk.

A lírai naplóból érződik a mögöttes szenvedély, a költő vagy a Lírai Alany hatalmas, kalandos élményanyaga, melynek itt a lecsapódása olvasható, a csalódás, a keserűség, a vívódás, a rezignáció, a nosztalgia, a tanúság/tanulság, hogy bárhol kalandozol a világban, egyvalamitől nem menekülhetsz: önmagadtól. De ez a letisztult, már-már őszikes lélekregény kíváncsiságot gerjeszt: hol vannak azok az érzések, amelyek csak egy egzotikus szigeten támadhatnak vagy csak egy hatalmas nagyvárosban, vagy csak a természet lágy ölén? Hol van a dúló szerelem, melyre a Lírai Alany visszaemlékezik? Ha valaminek lecsapódása van, úgy kellett lennie a *valaminek* is. Ilyen fokú nosztalgiának, tépelődésnek vad, forró előzményei lehetnek. S míg a versekből sejteni lehet, a költőről viszont egyenesen tudni: nem akármilyen élete volt, s ez az élet több kontinensen, sok országban zajlott, s kijutott neki oly rosszból és oly jóból, mint keveseknek. Mégis egyike azon ritka poétáknak, aki ezen odüsszeusi évtizedeket nem aknáztá ki költészetileg.

A lélek villamosán való utazás után remélhetőleg Bősörményi Zoltán visszaugrik az időben és az emlékekben és megkomponálja a vágy villamosát is, a test, az ösztönök, a vér, a kalandok verseit, eleget téve az *Aranyvillamos* megkapó, érett és művészen kidolgozott harmadik szakaszával támasztott elvárásoknak.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

*Bősörményi Zoltán: ARANYVILLAMOS. Harmadik szakasz. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2004. 128 old.

Majorana
repülni tanul

csak a suhanó öröm
a kétkezes
a felberregő gépzaj
robbanásos kattogása
a repülés túll-súlytalansága
a lebegés-vércse
a lendület
a felszabadultság érzete
a kikapcsolódás izgalma
az elrugaszkodás
a felhevültség bizsergő áramutése
a várva várt szárnyalás
a tapasztalat
amikor sem föld
sem ég nincs alattad
csak kőszá föld lenn
tenyer-ég fölötted
és már szétválasztani nem tudod
a pillanatföldtől
a pillanateget

Memento

S mindenről – mint szakállas viccben –
a szeretkezés jut eszembe, kedvesem.
Ritmus oldja fel most is a testem.
Ódon metafora jöjj ide, igézz meg!

Élvezetesebb nincs is e világban.
Ha újra eszembe jutsz, nemhiába,
az örömszerzés fényes kése járja
át testem, a láz ringató ritmusára.

Gondjaimat őrti malmában a kétely,
te rám tekintesz, mint ki valami mást vár.
Nyurga árnyék hasal a fény tükrére.

Ebben a tükörben még utolérlek.
Elbújok veled újra egy reményben!
Véremben kering röggé vált emléked.

Második befejezés

S fényezett tükrömben még beérlek,
szavakat tépegetek, én megtévedt.
Avas emlék a szoba közepében.

A Történelem,
a máglya

Nyugtalan árnyak borizú
csendet elcipelnek, maguk
előtt serényen terelnek
nyugtalan vágyat, borizú
álmot álomra váltanak.

A folyó mentén, előttem,
Kutya szelek csavarognak
s ők rám ugatnak bőszen,
fel, a vitorlákra szöknek,
csattognak a céda vásznak.

Félnék homály a tájra
és alváshoz készülődik
a történelem, a máglya.
Lassan már beesteledik
ebben az évezredben is.

Majoranna
elégiája

megtorpedózott valóság
továbbképelem a képet
szimmetriából
szimmetriába mentem

segítségért senki sem kiált
így születnek
ilyenek az elégiák

Hóvihar Pepével
és Brankúzival

New York-ból jött a láz ma.
Rám teregette kezét,
mintha engem áldana.

S az én árva testem
hőjét meg-megcsapolva
pontosan fél tizenegyre

megérkezett a medve,
bundájából csöpögött
az élet mézes kedve:

délről jövő hózapór.
Házastul és lelkestül
ellepett a fehér por.

Oly pontosan érkezett,
halálnak is elmehet
a szentrálsztésön zsúfolt

peronjára, hol ki-be
jár a versem fűtött
vagonokból. Szeresse

meg, aki épp ott látja,
vigye haza magával,
vegyen álmokat rajta.

Míg te ezt a csomagot
s magadat magadból,
óvatosan kibontod,

magam is a hó alól,
szoros gúzsából oldom ki,
ó, csak segítene Brankúzi.

A guggenhámban láttam
utoljára. Pepe nagy
óvatossággal karon

fogta és légiesen
elemelte volna, ha
páasztázó szemekben

az aktusnak karmája,
meg nem akadt volna,
mint egy mágikus madár

kőszárnya, mibe élet
magát azért lehelte,
mert Brankúzi rendelte.

Vánkoson egy poroszló
nem vette viccnek az ő
váratlanul mozduló

karját, mindkettőnkmet
a világ véges alját,
kihallgatni bekísért.

A kísértésnek ellent-
állni Pepe sem tudott,
csapot-Brankúzit hagyott

a szomorú világra,
hadd temesse be a hó,
illúz'ók paplankája.

Bráncusi, az angolok Brankúzinak
hívják

Ülök itt a ködben

„...elmondhassam, hogy megcsalattam:
nemet vetvén igent arattam.”

Szilágyi Domokos

Itt van ez az ákom-bákom, belészorult
félszeg látomásom. Eretnek volt szólt
az ének, csínján kell bannom az (eg)ésszel.
Ha megvet egy kálvinista, mértékel

keverj a szabadságba egy kis osztrigát,
jól összekavarva, hints rá majorannát,
mint ki hiszi, csupa ízekből áll össze
ez a morcos világminden, ami ugye

nincs is ingyen. Jön a lényeg Hiób-hírben.
Kiált a riporter: ismeretlen hibbant,
döbbenetes, elrabolt egy lemezlovast.

Elfogyott a szavam. Ülök itt a ködben,
rég fel nem húzott rugós lemezlovast,
mint ki hiszi, hinni immár nem akar.

Béna mosolyom

Hogyan küzdhetnék a logikával
magam ellen egy kis nyugalomért,
félelmemben megtalálom távol
lengő, vérző éjelek kötszerét?

Ne kérd számon csábosságát kiterített
életemnek! Nem öröm a végességem.
Szabadulnék onnan, oldanám a fajtást.
markomban szorong ijedt, apró kabalám.

Hová vezet a végtelenbe nyúlt
fehér út? A táltos kocsi velem gurul,
béna mosolyom elé egy arc tántorul.

Csak te, csak valaki biztatna már!
Jön rám a rémes, szürke álom, nem érzem
sem édes ízét, sem bódító illatát.

Pongrácz P. Mária *novellája*

A TRÓNUS

(A tárlat látogatóit meglepte a terem kellős közepébe helyezett hatalmas szék. Illedelmesen viselkedtek, bár nem tudták mit is kezdenek a műanyagból készült, bíborvörös színben tündöklő tárggyal. A „beleülni tilos” s „eladó” felirat nem szerepelt, egy szó volt nyilvánvaló: ez a TRÓNUS)

Szürkemázás ott cselengett a teremben. Úgy tett, mint a többiek, megállt egy-egy alkotás előtt, belebámult a képekbe, hagyta, hogy a színek, vonalak és formák megszádlítsák, elfáraszták tekintetét. Olyan kintartóan bámult, hogy szinte kifordult a szemgolyója, mégse ragadt hozzá egyetlen élmény, egyetlen szín se. Kifejezéstelen, semmi-képe volt, talán ezért nem hederített rá senki. Mintha ott se lett volna. A művész, az ünneplő mester is átnézett rajta, egyetlen pillantásra se méltatta.

Valami mégis marasztalta. Hívogatta, biztatta, menjen közelebb, próbálja megérezni a képek üzenetét.

„Egyet jobbra, egyet balra”, aztán „előre, majd körbe-körbe.” Szürkemázás lomha ügytelenséggel lépegetett. Minél több képet bámult meg, annál inkább érezte, hogy nem lát semmit. Mintha a szeme helyett vakablakok ásitottak volna. Se kifele, se befelé nem akartak tükrözni semmit. Csak a gyomra émelgett. Ez érezte vele, hogy mégis történik valami körülötte. Aztán, illatot is érzett terjengeni a képek körül. Szimatolt, hogy megtudja, honnan árad a szag. Megállt egy habos húsú, formátlan nólakot ábrázoló festmény mellett. Kegyetlenül izzadt a vászon. A ríkió színek között kesernyésen mosolygott egy félmeztelen asszony. A képkeret fogva tartotta, rásütötte a bordó, lila meg méregzöld árnyakat a villogó fehér bőrre. Ugy bámult rá, akár egy mártír, nem tudott vonagolni sem. Belemerevedett egyetlen mozdulatba.

Szürkemázás zsebkendővel törölte a homlokát. Legszívesebben káromkodott volna, de csak befelé nyuszította, hogy kutyafajzat lehet ez a festéktől berúgott nőszemély. Ilyenre még egy pohár vodkát se szánna.

Nyakon önténé egy snapsszal, aztán belerúgna kerek ülepébe, úgy tuszkolná kifelé a kocsmából. Legyen boldog, hogy ennyi figyelemre méltatja, hogy egy férfi lábának rúgásától sajdul meg a fenéke. A ringyó!

Dühöngött, sziszegett, forrongott egymagában. A széplelkű művészbarátok eltáncoltak mellette. Mozdulatuk hangtalan volt, mintha meg se érintené lábuk a padlót, úgy igyekeztek felemelkedni a magasba. A művészet isteni szférájába, hogy beszívják, mohón habzsolják a fennkölt, légies hangulatot. A festmények, pedig úgy keringtek körülöttük, lassan eltávolodva a faltól, mint a madarak.

Szórazoztató, szokatlan kép volt. Szürkemázás nem tudott tánclepedéseket lejteni, csak botladozott. Repülni sem tudott. Lépegetett, ténfergett ide-oda. Ez egy más világ, gondolta, ide én soha sem fogok bejutni. Ügyetlenül forgolódott, míg a trónushoz nem ért. És akkor csoda történt. A hatalmas szék egyszerre megmozdult, közeledett feléje. A műanyagkarfák kitarultak, hívogatták. „Gyere, ülj belém, meglátod, milyen messzire viszlek. A magasba emellek, felragyogtatlak, neked adom hatalmam! Te nem is sejtéd, milyen érzés egy trónusban ülni. Vezető szék, birtokló szék, parancsoló szék vagyok!”

Szürkemázás fülébe másztak, duruzsoltak a trónus szavai. Lassan sziporkázni kezdett tekintete, aztán lihegett, szimatolt, mintha prédára lesne.

Ha egyszer életében beülhetne abba a székbe! Hevítette a gondolat, sütogette lelkét az eddig ismeretlen, soha nem látott parázzson. Idegen vágyak szöktek ki, aztán rügyezni kezdtek. Mintha a teste is

Képek egy kiállításról

sarjadozna. Enyhén bizsergett a bőre. Egyedül szeretett volna maradni a trónussal. A széplelkűek még mindig táncoltak, de most már úgy tűnt, hogy szökdecselenek, mint a kecskék. Lelegettek már mindent. Nincs a teremben egyetlen kép sem, ami tovább itatná őket a mámorral. Szerencsére a trónust elkerülték. Átengedték Szürkemázásnak. Hadd boldoguljon vele az ügyefogyott, bársonyosabb, hatalmasabb székek vannak nekik otthon, vagy az irodájukban, megtáncolták, ezerszer átéltek már a szék ígerte magasságokat. Vagy az is lehet, hogy hozzájuk tartozik, örökön örökre. Joguk van hozzá. Mert amit egyszer megszerez az ember, azt nem enged el egyikkönnyen. Trónusemberek lettek, vezetők, parancsolók, magasban járók.

Szürkemázás egy senki. Féreg, halandó, kicsinyorsú.

„Ha megérintesz, jól vigyázz! Titokzatos erő kering a karjaimban. Megrázkak, átvillogtatlak egyetlen perc alatt. Elég egy rezzenés és soha többé nem leszel már az, aki voltál. Megfertőzlek a feltörekvés vágyával, mérget cseppentek az ereidbe, s ettől duzzadni fogsz, terebélyesedni, nőni, nőni, talán már el sem férsz a teremben.”

A trónus most már gúnyosan nevetett. Kihívóan bámult Szürkemázás bamba arcába, kéjesen nyújtzkodott, csalogatta áldozatát.

Szürkemázás tétován közeledett a székhez. Belebotlott valamibe, majd orra bukott. A széplelkűek lökdösték, ráordultak, tágitson, lódujjon, itt nem lehet egyhelyben topogni. Fásultan, bénultan tűrte, hogy sziszegjenek, morgolódjanak. A szavak lepe-regtek róla, ökörszeme már a trónus fogja volt. A többi festmény párologni kezdett. Beködösödtek, felszívódtak, eltűntek. Egy idő után, lehetett húsz perc, de egy óra is, a széplelkűek is láthatatlanokká váltak. A Mester is összezsugorodott. Egy apró pont volt csupán. Még lélegzett, még izzadt, de már nem volt arca, nem volt teste sem.

Lebegett a nagy semmiben. Csend, villanások, szívdobogások, szívörrenések.

Szürkemázás ekkor vette észre, hogy a trónust bársony zsinórral kerítették körül. Oltalmazták. Védik az érintésektől, a közelbámulástól. A vágyakat megfogja, megfojtja a zsinór. Az is lehet, hogy két szuronyos áll őrt mellette a jobb és baloldalon. Ezeket még nem lehet látni, de fenyegetésük már oda telepedett, árnyékot játszik. Szürkemázás ökörszemét is

elfátyolozza. Felsőhajtott. Hiába, a nagyságot félteni kell, a hatalmat őrizni. Mindhalál. A kicsik hatalomszomja még veszélyes is lehet, döbrent rá az új érzésre. Ezek, ha elérnek a célba, nem alkudoznak, hanem támadnak. Agyba-főbe verik az ellenfeleket. Csak addig csendesek és ártatlanok, amíg ki nem bújik a mellükből az a bizonyos vágy, hogy elfoglalják az üres székeket. Aztán jön a csata, az üsd-verd, nem anyád!

Sziszegett, mint a kígyó. Egész testével rácsavarodott a megfoghatatlan, de egyre elérhetőbbnek tűnő létrára. Ha felmászik rá, akkor átjut a bársony zsinóron, elfoglalja a védett területet. Onnan fog a szuronyosokra támadni, csupaszzal kézzel. Kemény az ökle, elfojtott, el nem tékozolt csapások szorultak belé. Már lüktetnek, lázonganak is. Forrósdok, izzad a tenyere, verejtékezik a homloka, ég az ökörszeme. Már-már támadásba lendül.

„Záróral!” – ébreszti fel egy madárhang. „Már a Mester is elment! Mindenki elsielt a fogadásra. A vendéglő itt van a sarkon, ha kedve van, menjen utánuk, hiszen a meghívottak között van, nem igaz?”

A madárhang csipegette a fülét, a nyakát. Szürkemázás el akarta hessegetni, de enyves volt a csőre, ragados a pihetollú teste, nem lehetett csak úgy lerázni. Még hogy meghívott! Ki a nyavalya gondolt volna rá? Hisz egyszerűen nem is létezik! Nincs személyazonossága, nincs címe, ahova elegáns meghívókat lehetne küldözgetni. Szürkemázás csupán. Se tekintély, se hatalom, se pénz, se trónus. És mégis itt van. Betévedt a terembe. Erőlődött, hogy visszapergesse a képeket. Talán a trónus csalta be, lehet, hogy kiüzent érte, meghívta, játssza el ő is a nagyon fontos személyiségek egyik szerepét. És neki most játszania kell! Es meg is teszi. Ökörszeme forgott, lángot fogott. Ijesztő látvány lehetett, mert a madárhang elnémult. Az is lehet, hogy kirepült a szabadba. Elmenekült.

A teremben most már csak ketten vannak. A trónus meg Szürkemázás, aki egyre határozottabban közeledik a székhez. Attóri a bársony zsinórt, aztán darabokra szaggatja. Feszülő tenyerében nyög a zsinór. Rugdalózik, ellenkezik. Mindhiába. Darabokra tépi, földre szórja a védőkerítés fonálának foszlányait. A szuronyosok is menekülnek. Nem vigyázza már senki a trónust. Mintha sohasem őrizték volna. Mintha képzelgés lett volna az egész.

Tétova csend. Ehes nyugalom. Szürkemázás magasba lendíti a lábát, masírozik, el akarja foglalni a trónus házát. Már senki sem akadályozza, nincsenek a közelben szuronyosok, a madárhang is elnémult. Eljött a nagy pillanat. Kéjesen, lihegve belezuhan a székbe. Forog vele a terem, a mindenség. Örvénylenek a színek, bemázolják az arcát. Olyan lesz, akár egy bohóc.

A trónus puha, műanyag testében feszít a levegő. Annnyira felfúvódik, hogy majd kipukkan. Szürkemázás némán szónokol. Magába fojtja a szavakat, ő is felfúvódik, akár a trónus. Felemeli jobb karját, esetlenül gesztikulál. A balkarját is mozgásba lendíti. A szavak nem akarnak kijönni, belefutnak a szájába. Ajkai megduzzadnak, felszívják a nedvet. Kiszárad a levegő.

Szürkemázás kétségbeesetten kapálózik. Fel akar emelkedni a székbe, de nem tud. Valami visszahúzza. Fogságban van. A trónus kelepcéjébe került. A karfák, akár a béklyók. Lemerevítik. Már azt sem tudja mikor került ide, miért ült a trónusba, miért lélegzik, miért él...

Háborgó, nehéz percek. Kínkeserves dulakodás. A trónus aztán feladja a harcot. Szétpukkan, Szürkemázással együtt. Összerogynak, földre huppannak. Ember és szék keservesen vonaglik a terem csúszós, fényes parkettjén. Odaragadnak. Mintha sohasem lett volna feloldozás.

KINDE ANNAMÁRIA

Szandra May első, szófelejtő verse a sivatagból

Tom Vanguard meghalt, kétszeres halála nem váltott meg semmilyen feladattól. Hát nem panaszkodom. Hosszú a sivatag, és érdekes. De szót felejték. Nincs kivel beszélnem itt. Csak a vándorlás hosszú napokon. Amire vágytunk. Ne kössön otthon, és a tág világ legyen miénk. Tágabb, mint vártuk. Gonoszabb, sötétebb. Nem kell neki megváltó szeretet. Munka hallanom, üzeni a Sátán: hímes lelkükkel fussanak csak körben. Ecset simít lehunyt szemhéjamon. Ez is játék csupán. Jó volna élni még.

Az illetők. Ahol az élet alszik

Az illetők nem jöttek mégsem erre. Nem kedvencük a januári kód. Az illetők más tájakon kevernek. Március is eljő, mire megsejtéd őket.

Az illetők nem is akarnak semmit, csak tévét nézni, hogy tapasztalást. Az illetők utazni sem akarnak, csak fogjuk egyre, egyre, egyre másét.

Az illetőket nem izgatják rímek, kijön-e a ritmus vagy nem, tehát, holt költők verseit olvasni ha betérnek a könyvtárba, ahol az élet alszik.

Nem óvja senki

Őt, aki folyton belebámul, ördögbőrt visel álruhával, avas szalonkabátot áru, nem óvja senki.

S őt, akit mindez nyakon öntött, nyomon kísér minden bőrdönt, hírvadászattól is csömörlött, nem óvja senki.

S őt, aki szívét fűzte láncra, ha országát már telehálta, udvaroncait is lehányta, nem óvja senki.

Őt, aki versre lelt a szeszben, testvérekre a szeszesebben, utazik, egyre sebesebben, nem óvja senki.

Színház

A szépség ára

Bertolt Brecht darabjának címe – *A szecsuanai jólélek*, másképpen *Jóembert keresünk* – és a rendező neve – Bocskári László – az előadás megtekintése előtt már összefüggőnek tűnnek a sepsiszentgyörgyi színház látogatók számára. Hiszen a rendező előző előadásai is hangsúlyosan rákérdeznék az emberi jóság, szépség illetve rosszúság problémájára.

A rendező előző előadásai is vizsgálják – ehhez a darabhoz hasonlóan – az ellentétes tulajdonságok egyazon jellem belüli összefonódását. A realizmuktól kissé elrugaskodnak, misztikus elemeket is tartalmaznak. Stílusuk a szépség, a stílizáltság jegyeit hordozza magán, és mind több elidegenítő célzatú elemet tartalmaznak.

Ebben a Brecht-darabban három isten-figura, illetve ezeknek a vízárus Vanggal való bensőséges kapcsolata hordoz misztikumot. Az istenek csak a vízárussal és Sen Te-vel beszélgetnek – a két „jó” emberen kívül mások mintha nem is látnák őket. Földi küldetésük célja az, hogy olyan embert találjanak, aki jó, vagyis aki cselekedeteivel, életvitelével bizonyítani tudja, hogy az istenek törvényeit be lehet tartani a földön.

Az emberi természetet vizsgáló első próba a szálaskeresés. A városlakók közül csupán Sen Te, a prostituált kínai éjszakai hajlékot az isteneknek (azért kénytelen ezt a foglalkozást űzni, mert csak így tudja megkeresni a házbérré való). Az istenek egy kötegyeni bankjeggyel honorálják a szállást; remélik, hogy ezzel Sen Te új, emberhez méltó életet tud kezdeni. A segítség azonban nem sokáig elég: a pénzből vásárolt dohányboltba beköltöznek a környék nincstelenjei, és a háziasszony jó szívét kihasználva rövidesen mindent felélnék. Ráadásul Sen Te új kedvese, Szun, a pilóta is nagy összeget kér választottjától, hogy azzal munkahelyet tudjon szerezni magának.

Hogy ne kerüljön újra az utcára, Sen Te kénytelen álrühát öltetni, és egy szigorú nagybácsi, Sui Ta képeiben rendet teremteni a házban. Így akarva-akaratlanul újra (mint utcalány korában) „rosszat” is kénytelen tenni.

Ebben a tekintetben az előadás valamelyest különbözik a drámától. Sui Ta kevesebb rosszat tesz az előadásban, mint a drámában. Az előadásban például nem jelenik meg az a cselekményszál, mely szerint Su Fu úr, a gazdag szomszéd eltöri Vang karját, ám Sen Te, ígérete ellenére, nem tanúskodik barátja mellett, eltűnik, hiszen Sui Tává változik. Továbbá: az előadásban Sui Ta nem kergeti Szunt, a volt vőlegényt a háztulajdonosnő karjába. Illetve mintha Szunnak, „a repülőnek” a tulajdonosnővel mégiscsak lenne egy kis afférja (az egyik jelenet után mindketten jobb oldalt hagyják el a színt, aztán Szun visszatér, törli a száját és köpköd). De ezt a pilóta nem Sui Ta ösztönzésére, sőt, főnöke („a dohánykirály” atminősült Sen Te) tilalma ellenére, onszántából teszi.

Sui Ta minden tettének van elfogadható indoka, sosem rosszakarattal, csupán saját érdeke jogos védelmében, tudatlanságból vagy szerelemből követ el olyasmit, ami másokat sért. Kiteszi a szűrét a hivatlan vendégeknek, hogy ne tegyék tönkre a boltot, s tovább is oszthasson reggel egy-egy marék rizset a rászorulóknak. Nem ad ingyen szállást a kénincselőknek, de ad helyette munkát, a munkáért fizetséget. Nem fizeti vissza idejében a kölcsönkért pénzt két öregnek, azok csödbe mennek – nem szántsándékkal teszi, nem is tudott arról, hogy az öreg házaspár ekkora bajba kerülhet miatta.

Sen Te és Sui Ta így hát nem tekinthető egy személyiség pozitív és negatív oldalának. Egyikük túlságosan, irreálisan jó, másikuk dolgozik, és megvédi, ami az övé. Mivel valójában Sui Ta sem gonosz, nem is szükséges talán Sen Tének annyit szabadkoznia a nézők előtt, amikor a körülmények szorításában újra és újra Sui Tává lenni kényyszerül.

A többi szereplő többnyire Sen Te (vagy Sui Ta) boldogulásának akadályozójaként jelenik meg az előadásban. Szerelmesét, a pilótát is inkább anyagi érdekek, mint érzelmi kötődés fűzi hozzá – ezt különben nehéz egyértelműen eldönteni: Szun (Pálffy Tibor) gesztusai, kijelentései általában kétértelműek. (Ez Bocskári többi előadásában is megfigyelhető: mintha azt kérné a színészekről, hogy egyszerre két- vagy háromféle magatartást jelenítsenek meg.)

Ez az előadás igazából nem a főszereplő két végletes magatartás közötti őrlődéséről szól, inkább egy segítőkész, az istenek parancsainak élő, tiszta ember létének lehetetlenségét állítja a földi, gyarló körülmények (szegénység, emberi kapzsiság) között. Ebben az értelemben példázatnak tekinthető. A néző elképzelhet egy másik Sen Tét, aki nem magas hangfekvésben beszél, nem naiv, nem ösztönösen jó, hanem mondjuk meggyőződésből az, s aki önmagában is megtapasztalja a rosszat (Sui Taként), nemcsak embertársaiban – ekkor a szereplő énjén belülről helyeződik a konfliktus (ki kellene próbálni egyszer egy ilyen *Jóembert keresünk* előadást is). Jelen esetben viszont nem Sen Te énjén belül keletkezik törés, hanem az ő figurája, a morális értelemben vett ártatlanság és a realitás, a visszahúzó körülmények között.

Sen Te, az abszolút jó lélek hányattott sorsa felmenti a nézőket a föltétlen morális kötelezettség alól. Mintha azt sugálná az előadás: legyetek jók magatokhoz, az a fontos; másokhoz csak akkor, ha sikerül. Az előző Bocskári-előadások is mintha valami hasonlót tenének: az abszolútum-hajhászásra való buzdítás helyett (mellett?) az emberi természet gyarló voltára hívják fel a figyelmet, egy olyan emberképet „kanonizálnak”, amely életszagúbb, a normák tekintetében megengedőbb.

Az előadások értelmezése különben nézőről nézőre, sőt, előadásról előadásra változhat. Ennek az oka főként abban keresendő, hogy egyszerre sokfajta esztétikai minőség uralja az előadásokat, az emberi magatartások sűrűn egymásra rétegződnek a figurákban, és előfordulhat, hogy esetenként más- és másfelé tolnak el a hangsúlyok. A szépség, a humor sokszor vált uralkodó elemmé olyankor, amikor a rendező esetleg borzongatóbb hatást szeretett volna elérni az emberi rosszúság felmutatásával (a *Csoda* című előadásra gondolok például).

A *Jóembert keresünk*-ben nem ez történik. A szépség, a harmónia helyett az eklekticizmus, a diszsonancia eszközeivel él a rendező. Sikerül megtartania a látványként szép, hatásos képek vérszjósó dimenzióját. Példa erre az a jelenet, melyben a felbőszült tömeg körülveszi Sui Távát, és szétszaggatják – legalábbis erre következtet a néző a ropkódó ruhadarabokból, az arctalan emberek állandó morájából. Aztán a sok egyforma fekete esernyőt, amelyek eddig takarták a történetet, félrevonják, az addig lassan ide-oda hõmpolygó formáció megáll, szétnyílik, s a széles kör közepén a meztelen, állapotos Sen Te áll vacogva.

A diszsonancia szándékosságának egyik bizonyítéka lehet, hogy bár az első felvonásban többször hangzik fel heavy metal zene (rekedten éneklük, hogy „It's a crazy world...”), a másodikban ennek nyoma

Pálffy Tibor és Péter Hilda

sincs. A hangsávban különben visszacsatolásokat is találunk: az előbbi artikulálatlan moraj gépi megfeleléssel abban a jelenetben is találkozunk, amelyben Sen Te házáat ellepik a hivatlan vendégek; és a három isten is „beszélget” egymással így, szavak nélkül, felpörgetett ritmusban.

A látványelemek sem vonulnak végig az előadásban. Kezdetkor nagy szerepe van a tűznek: a színpad szélén, a nézőtér széksorai között elhelyezett kis gyertyák a tér kitágítását jelzik, és valóban, a továbbiakban is többször használják a színészek ezeket a folyosókat, a nézőtér bejáratát. A tűz motívuma viszont eltűnik: Vang egy darabig még hordoz a kezében egy gyertyát (jó embert keres?), aztán egy másik elem, a víz kezd uralkodni.

A fekete (majd fehér) lepellel takart, hátrafele emelkedő színpadon, középen, egy bádög-„tálca” fölött időről időre esni kezd az eső. Jelentése sokrétű, de a rendező egyiket sem erőlteti a nézőre. A gyakori szárazság miatt az esőnek pozitív jelentése van Szecsuanban; a vízárusnak viszont rontja az üzletét; Sen Te esőben mentette meg az öngyilkosságtól a pilótát, ezért ilyenkor nosztalgizni szokott; az eső ugyanakkor a depresszív hajlamot is felerősíti. Sen Te a kisbabáját az esőbe nyújtja, ebből látszik, hogy a víznek inkább szimbolikus jelentése az erősebb, mint a reális dimenziója, hiszen egy újszülöttet, akit szeretnek, mégsem szoktak a zuhogó esőbe kitenni. (Ehhez hasonló furcsaság, hogy a Sen Ténél lakó hajléktalanok éppen a mankókat küldik maguk közül kalácsot lopni. Ez valós koordináták között ésszerűtlen: a „bicegő” – így nevezi meg a dráma – hogyan szalad el, ha kergeti őt az árus?)

A jelmezek többnyire szépek, mint Vangé (vastagabb, sötét, kockás vászonzól zakó és csöszárú, bokát verdes nadrág) vagy Sin asszonyé (világos árnyalatokból térdig érő, több réteg szoknya, ing, kendő a nyakban), de elüt ezektől az istenek fekete-fehér, japán szabású öltözéke, festett maszkja, megint más idéz a keresztény papi viselet. A homokszínű illetve halvány, hideg színek között a rózsaszín jelentéssel telítődik (ilyen színű kendőben akar tetszeni Sen Te a pilótának), a ciklámen erősen zavaró (ilyen színű ernyője van a szomszéd, jószándékú öregasszonynak) – ez az ernyő a későbbi fekete esernyők előfutára és egyben ellenpontja. (És miért kell a kendőárus nénie a piros, fehér és zöld kelmét egymás mellett mutogatnia?) Sui Ta öltözéke nem elég férfias: a fehér ballon alatt világos, kissé virító zöld mellény és lefelé szűkülő, bokáig érő nadrág. A ruha színe és szabása talán Sen Te, a nő személyiségének törésmentes folytatására utal. A háztulajdonos-„nő”, a transzvesztita

öltözéke tartalmaz furcsa elemet: a piros melltartó kívül hordja (abban meg a pénzt).

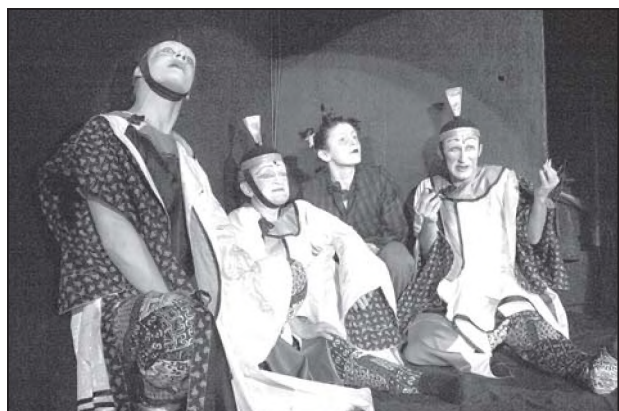
Az előadás jelzésekké nagyítja illetve kicsinyíti az elemeket, de nem rágja a néző szájába, pontosan mi mit jelent (például hogy miért nőve öltözött férfi az egyik szereplő – azon kívül, hogy jelenleg kevés a társulat női színésze...) Grotzesk kellékekkel él: a színen (a dohánybolt raktárjában) sok nagy dobozt látunk, ezekből apró dobozok kerülnek elő, alig van bennük egy kevés dohány – a szereplők viszont végig hatalmas méretű szivarokat szívnak. Erős jelzés a Vang kezében tartott nyitott esernyőváz vagy a rendőr által gépfegyverként használt ventilátor.

Más elidegenítő elemek az előadásban: a nézőtér gyakori kivilágítása, a gyakran a közönség felé beszélő szereplők, a követhetetlen dallamú szövegek. Az idő is hol felpörög, hol lelassul. A kanyargós cselekményt, a folyton változó helyzeteket szinte képtelenség követni (elveszi Sen Tét a pilóta feleségül, nem veszi el, elveszi, nem veszi...); a második felvonás talán több kurtitást is megbírna. Egy idő után mintha az epilógus epilógusának az epilógusát látnánk, tartalmilag nem következik újdonság, a helyzetek önmagukat értelmezik újra.

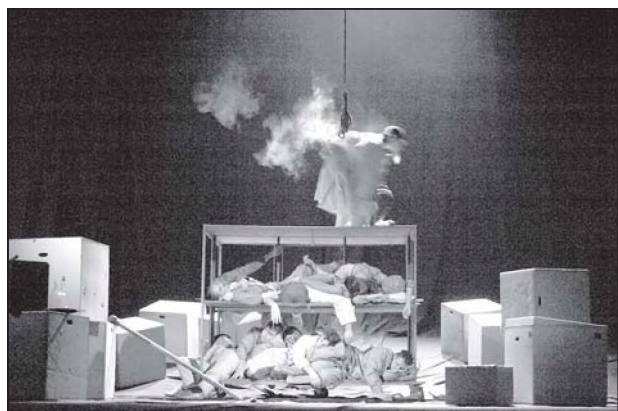
A színészek részéről erőteljes alakításokkal találkozunk. Kicsid Gizella Vangja, a nemtelen, kedves bohóc többnyire felhúzott vállal járkal, lóbálja a karjait, dudorászik, csodálkozik, néha cicaként nyafog. Péter Hilda naiv Sen Téje aprókat lép, légies, Sui Tává mélyebb hangú, lendületesebb mozgású; gyakran ferdén a partnerre támaszkodik vagy annak ölébe ül. Szépek a tömeg szinkronmozgásai, a nézőtérrel párhuzamos és a ferde sorba rendeződés. B. Piroška, a vezetőjük át tudja fogni őket, és a kérés ember több ellentétes arcát is pontosan megmutatja. Az asztalos (Márton Lóránt) rekedtes hangú, zsebrevágott kezű, bölcsködő figura, a rendőr (Diószegi Attila) fölöttébb szolgálatkész. Az ő monológjában meg lehet figyelni, ami eddig csak a társulat régebbi tagjainak a beszédére volt jellemző: hogy a beszéd természetes hangletése, az értelemszerű hangsúlyozás – egyfajta realizmus – ellen próbálnak dolgozni (nem hegyezik ki a monológot a fontos információra, a mondatok közti szünetet máshová helyezik át stb.).

Az egyik legszebb jelenet Sen Te és a pilóta találkozása. Pálffy Tibornak az akasztókötél körüli szaladása, dobantásai olyan kezdő ritmust adnak a jelenetnek, amit ha folytatni tud (az egyensúlyozással a kötél alatti billegő széken, Sen Tével való vagánykodó ismerkedésében, a lány térért átkarolva, a falra felvetett lábával), lélegzetelállító pillanatokat ajándékoz a nézőnek. Hogy illúziókeltő lesz a jelenet, nem lesz epikus? Akkor már ki bánja...

ZSIGMOND ANDREA
Fotók: BARABÁS ZSOLT

Mátray László, Szabó Tibor, Kicsid Gizella, Vátá Lóránd

Péter Hilda és Diószegi Attila

Film

A jó, a ritka és az új

– III. Transilvania Nemzetközi Filmfesztivál –

Tavalyelőtt kezdődött. Akkor történt, hogy egy lelkes csapat Tudor Giurgiu vezetésével fejébe vette, hogy hagyományteremtő szándékkal Kolozsváron létrehozzák Románia legnagyobb filmes seregszemléjét. És ez a jelek szerint sikerült is nekik, mi sem jobb bizonyíték erre, mint az, hogy a Transilvania fesztivál idén ünnepelte harmadik születésnapját, mégpedig nem is akárhogyan. A szervezőgárda mindent megtett azért, hogy a rendezvény jól sikerüljön, és itt nemcsak a kolozsvári csapat dolgozott lelkesen, hanem sok külföldi önkéntes is eljött segídezni a szervezésben.

A Transilvania filmfesztivál legnagyobb erőssége talán az, hogy a szervezők igyekeznek úgy összeállítani a programot, hogy a nemzetközi filmtermés legújabb színvonalas darabjai mellett területekre kerüljenek olyan filmek is, amelyek eddig egyáltalán vagy csak elvétve jutottak el az itthoni közönséghez. Válogatni pedig bőven volt amiből. Ez abból is látszik, hogy a fesztivál programjában szereplő filmeket párhuzamosan négy helyszínen tűzték műsorra. A Köztársaság, a Művész és a Győzelem moziban reggeltől késő estig folytak a vetítések. Ami a negyedik helyszínt illeti, valóban érdekes színt volt a városban, ugyanis a BBTE ún. Echinox-háznak udvarán esténként szabadtéri vetítés keretében nézhetek meg több filmet az érdeklődők.

Arról már szövegtünk, hogy a program rendkívül változatos volt. Az elkövetkezőkben megpróbálunk szemlétetni a kínálatból, hisz mind a 80 filmről külön-külön beszámolni nincs lehetőségünk, bár mindegyik önmagában megérné néhány szót.

Május 28-án, pénteken este 7 órától a hivatalos megnyitó keretében máris egy érdekes filmet láthatunk. A *Bowling for Columbine* műfaját tekintve dokumentumfilm, amely nagy port vert fel szerte a világon. Ez nem is csoda, hisz Michael Moore rendező egy olyan kérdést fejezte, amely az amerikai társadalom egyik legvitatottabb jellemvonásához kapcsolódik. A *Bowling for Columbine* a tengerentúli fegyverkulturát és az ebből következő tragédiákat mutatja be, rendkívüli érzékletességgel. Michael Moore felteszi a kérdést: „Mi vagyunk a fegyverőrültek nemzete, vagy egyszerűen csak örültek vagyunk?” A képsorokat nézve, európai ember számára egy pokoli valóság elevenedik meg. Megdöbbentő hitelességgel értesülünk olyan dolgokról, amelyek számunkra eddig ismeretlenek voltak. Michael Moore megszólaltatja e rendkívül összetett probléma minden oldalának képviselőit, a fegyverőrültektől kezdve egészen azokig, akik mindenáron korlátozni szeretnék a fegyverviselést az Egyesült Államokban. A filmben feltűnik több közéleti személyiség, sztár, mint például Charlton Heston vagy Marilyn Manson.

A pro és kontra vélemények bemutatása után a film eljut tulajdonképpen lényegéhez és látjuk azokat az eseményeket, amelyek a fegyverek imádatából következnek. A rendező már a címválasztással is elárulta szándékát. Egész Amerikát megrázta az a dráma, amikor a Columbine középiskola két diákja egy tekepárti után állig felfegyverkezve besétált a suliba és kioltotta több tanár és diák életét. A *Bowling for Columbine* egyébként 2003-ban Oscar-díjat nyert. Michael Moore rendező ismert az amerikai társadalomra gyakorolt kíméletlen kritikája miatt, amely figyelemfelkeltő filmkészítési tehetséggel párosul. Erre bizonyították, hogy a legújabb dokumentumfilmje, a Bush-

adminisztrációt bíráló *Fahrenheit 9/11* az idei Cannes-i filmfesztivál nagydíját nyerte.

A Transilvania filmfesztiválon még egy játékfilm foglalkozott az amerikai Columbine középiskolában történt lövöldözéssel. Gus van Sant *Elefánt* című filmje jó témája ellenére sajnos nem a legjobbra sikeredett. Akár azt is mondhatnánk, hogy a rendező szándékosan húzza az időt, hogy a mintegy húsz perces lényeg helyett legyen egy másfélórás játékfilm. Kár volt az erőfeszítésért, főleg, ha az *Elefántot* nem sokkal Michael Moore valóban megdöbbentő dokumentumfilmje után tekinti meg az ember.

Az amerikai produciók után szövegtünk talán néhány olyan alkotásról, amelyet ritkán van alkalmunk látni. Ezek sorában található az az rendező filmje, akik olyan helyeken élnek és alkotnak, amelyek földrajzilag távol esnek tőlünk és az illető országokban a filmgyártás nincs a legjobban megszervezve, így a terjesztési gondok miatt a filmek ritkábban jutnak el a világ más pontjaira.

Itt vannak például a brazilok. A tavalyi Transilvania fesztiválon az *Isten városa* című brazil film hatalmas sikert aratott. Idén Kolozsváron ismét láthatunk egy nagyon jó és elgondolkodtató brazil filmet. Hector Babenco *Carandiru* című alkotása egy Sao Paolo-i

készült *Santiago napjai* című alkotását. A film egy perui katonáról szól, aki egy olyan nemzedékhez tartozik, amelyről a társadalom igyekszik nem tudomást venni. A háborúból hazatérve, Santiago képtelen beilleszkedni a normális életbe és ez hasonlóképpen történik volt katonatársaival is. Szomorúságot és kiüresedést sugárzó film a *Santiago napjai*, úgy, ahogyan azt a dél-amerikaiak tudják igazán megmutatni.

Érdekes színtöltést képezte a fesztiválnak az úgynevezett „3 x 3” kategória. Ennek keretében három rendező három filmjét tűzték műsorra. Itt sikerült olyan alkotókat kiválasztani, akik a világ filmművészetében valóban egyedi vonulatot képviselnek. Ilyen például Lars von Trier dán filmrendező, akinek neve az 1955-ös Dogma-kiáltvány kapcsán vált híressé. Ebben több társával együtt foglalnak állást egy olyan filmművészet mellett, amely kizárólagosan a valós képeken és beállításokon alapul, mellőzve minden trükköt és másodlagos effektust. Tőle láthatunk három filmet a fesztiválon, az úgynevezett E-trilógiát, melynek része az *Element of Crime*, az *Epidemic* és az *Európa* című film. Mindhárom alkotás hangulata egy sajátos világot idéz, amelyben nem a cselekményen magán van a hangsúly, hanem a szereplők jellege és a véletlen fordulatok összessége adja a történet egészét.

A 3. Transilvania filmfesztivál díjnyertes filmjei:

A fesztivál legjobb filmje és a Transilvania nagydíj:

Josué Méndez: *Santiago napjai* (Peru 2004)

A legjobb rendezés (Az HBO által felajánlott 1500\$):

Christopher Bow: *Rekonstrukció* (Dánia 2003)

A legjobb filmzés (A Kodak Cinelabs díja):

Shandar Berkeski: *Koktebel* (Oroszország 2003)

A legjobb alakítás – Agressione díj (A Vitrina Advertising által felajánlott 1000\$):

Gleb Paskepalis és Igor Chernwick (*Koktebel*)

Különdíj (a TV5 díja):

Isolde Fischer: *Amikor eljön az igazi* (Svájc – Németország 2003)

Életműdíj:

Victor Rebenciuc, Románia

Kritikusok díja:

Morten Tyldum: *Buddy* (Norvégia 2003)

Cinemagia-díj:

Benoit Delépiné és Gustave Kervem: *Aaltra* (Franciaország – Belgium 2004)

Legjobb rövidfilm – Shadows-díj:

Paul Fuller: *Dummy* (Nagy-Britannia 2003)

Közönségsdíj:

Benoit Delépiné és Gustave Kervem: *Aaltra* (Franciaország – Belgium 2004)

tűnépesített börtönben játszódik. Az ottani életet a börtönorvos szemszögéből látjuk, és közvetetten megjelennek a mai brazil társadalom mindennapi gondjai. A rendező nem kérdez, egyszerűen csak megmutat egy olyan valóságot, amelyben milliók élnek mindennapjaikat. A rácsokon kívüli és belüli történetek nagyon jó ötvözése a *Carandim*, amelynek csúcspontja az elhíresült, 1992. októberében történt 9-es részlegbeli mérséklés, melynek során 111 fegyvertelen elítéltet öltek meg a brazil speciális börtönkommandó tagjai. A film érdekessége, hogy a forgatókönyv annak az orvosnak a könyve nyomán íródott, aki 1989 és 2002 között a Carandim börtönben teljesített szolgálatot. Babenco és stábjja engedélyt kapott, hogy a valódi börtön falai között forgasson két héten keresztül, mielőtt az álom lebontotta az épületet.

Ha már Dél-Amerikánál tartunk, akkor feltétlenül meg kell említeni Josué Méndez perui rendező 2003-ban

Lars von Trier munkássága eléggé ismert nálunk is, inkább a „3 x 3” kategória másik két rendezőjének alkotásai jelentettek igazi újdonságot.

A dél-koreai Kim Ki-duk hazájában az új koreai film fenegyerekeként van számon tartva. Vele kapcsolatban érdekes az a tény, hogy soha nem végzett filmfőiskolát, hanem autodidakta módon sajátította el a filmkészítés mesterségét. Ez meg is látszik képvislágán, de nem negatív értelemben, sőt, olyan kompozíciókat vonultat fel, amelyeket intézményes keretek között nem lehet megtanulni. Filmjeiben állandóan kísérletezik, ezáltal össz munkássága is igen változatosra sikeredett. Műveiben morbid, kegyetlen sors-tragédiákat látunk, e mögött azonban egy rendkívül komplex társadalmi trauma sejlik elő. Történeteivel, brutális ötleteivel rombol, a filmekben jelenlévő költői képekkel viszont épít és gyógyít.

A Transilvania fesztiválon Kim Ki-duk három alkotását tekinthetjük meg, a *Parti őrséget*, a *Szigetet* és

a *Címzett ismeretlen*. A két utóbbi két egymást követő évben készült, hangulatában eltérő, lényegében nagyon is hasonló: A *Sziget* egy nő kirekesztettségén, magányán keresztül ábrázolja mindazt, amit a *Címzett ismeretlen*ben egy falu lakosainak sorsán keresztül láthatunk.

A *Sziget* című filmben Kim Ki-duk a nők szemszögéből közelít egy olyan társadalomhoz, amelyben a nők kiszolgáltatottak és megaláztatottak, ezért ha egy parányi remény kínálkozik a szabadulásra és az igazi szerelemre, akkor foggal-körömmel belekapaszkodnak és teljes mértékben feláldozzák önmagukat. A *Sziget* egy horgászparadicsom, amely nem csak megnyugvást és kikapcsolódást jelent, hanem kirekesztettséget és száműzöttséget is. Ez nem a boldogság szigete: ide bűnözők, gyilkosok, tivornyázó üzletberek, kurvák és öngyilkosjelöltek járnak. Ennek a világnak központi alakja, néma szolgálója és gazdája egy fiatal lány, aki szolgáltat és a házákkal együtt önmagát is áruba bocsátja. Kim Ki-duk összetéveszthetetlen érzékiséggel és durva, kegyetlen képekkel mutatja be a társadalom salakjának kiüresedését – parttalan és hideg, akár csak a filmben ábrázolt folyószakasz.

Hasonlóan utós másik alkotása is, a *Címzett ismeretlen*. Egy kis falu életét ismerjük meg úgy, hogy a rendező a végtelenig elmege, hogy átúto erővel érzékeltesse az elmúlt évtizedek Koreájában végbe ment lelki és fizikai pusztításokat. A film maga is egy levél, akár csak a filmben szereplő anya levelei: értesítés egy olyan országból, ahol a fegyver kincs, ahol az élelmiszerhiány miatt kutyahúst kell felszolgálni, ahol már a gyerekeknek is fegyvert gyártanak és ahol az Amerikai Egyesült Államok katonai bázisának árnyékában kell élni.

Kim Ki-duk mellett a „3 x 3”-ban egy másik távolkeleti alkotó, a Hong Kong-i Wong Kar-wai az egyéni tragédiák okaira keresi a választ furcsa, szomorú, melankóliával átitatott képekben.

A távolkeleti rendezők határozott erőssége, hogy úgy tudnak emberi történeteket mesélni, hogy a néző akaratlanul is kicsit részesévé válik az általuk bemutatott világnak. Kár, hogy az itthoni mozikban csak kivételes alkalmakkor láthatunk ezekből a filmekből.

A fesztiválon, a felsoroltakon kívül még sok nemzet képviseltette magát filmjeivel. A skandinávok közül mindenki jelen volt: a svédek, norvégek, dánok, finnek és izlandiak. Ez utóbbiból külön blokkban is láthatunk filmeket. Ezen kívül sok volt az osztrák és a német film is. A francia és a belga filmek közül feltétlenül meg kell említeni az *Aaltra* címűt. Benoit Delépiné 2003-ban készült filmje rendkívül ötletes és szellemes. Mert kinek jut eszébe road-movie-t forgatni két tolószékes pasiról, akik együtt kelnek útra annak ellenére, hogy mielőtt tolószékesbe kerültek volna, háttartalanul utálták egymást. Az *Aaltra* poénos kalandozás és bizonyos értelemben gúnyos kritika a nyugat-európai társadalom számlájára.

A versenyfilmeket kívül több játékfilmet is bemutatott a Transilvania filmfesztiválon. Ezek közül a legnagyobb népszerűségnek örvéndt Quentin Tarantino *Kill Bill 2*-je örvéndt. Az Echinox-ház udvarán szervezett szabadtéri vetítésen mintegy 800 ember volt kíváncsi Uma Thurman által megformált menyasszony bosszúhadjárata második részére.

Amint ilyen rendezvényeken szokás, a Transilvania fesztiválon a vetítések mellett sor került számos ke-rekasztal-beszélgetésre, közönségtalálkozóra és workshopra. A közönség száma talán meghaladta a szervezők legszebb álmait, ez pedig egyértelmű bizonyíték arra, hogy Kolozsváron igenis van igény a minőségi filmekre. A helyzetet legtalálébban talán Tudor Giurgiu fesztiválgazgató jellemezte a díjkiosztó gálaesten: „Romániában a film fővárosa Kolozsvár!” Ezért türelmetlenül várjuk a találkozást jövőben is.

KINIZSI ZOLTÁN

Dosné Mendez átveszi a díjat

Selevet a Santiago c. filmből

Kijárat az Adriára

Folytatás az I. oldalról

Az emberek leginkább felejteni akartak. *Senki nem akart olyan könyvet venni, amely arra emlékezteti, amit leginkább felejteni akart.* Az idő múlásával ezt a legnehezebb megérteni. Vannak olyan állapotok, helyzetek, amikor már nem érdekes, igazságos volt-e, ami történt, vagy éppen ellenkezőleg. A félelem, ami beküszik a kapuk alatt, az eszme, amit nem elhinni kell, de követni annál inkább, mekkora fájdalmat tép ki a lélekből, nem érdekes, nem érdekes. Felejteni és élni kell. Jóleső amnézia, amiről szó van. Éppen annyi ideig tart, amennyi ahhoz kell, hogy ne bolduljanak meg: akinek a férje hadifogságban, akinek a fia elesett, akinek a szerelmét főbe lötték, akit megerőszakoltak, akinek a kisgyereke belehalt a vérhasba.

Ilyesmi az élet.

Csak mondom, hogy el ne felejtsem magam is.

Mert annyiszor és annyiféleképpen sikerült majd-nem elfelejtenem.

Miközben valami távoli célt kezdtem el szeretni.

Valahogy annyira elkezdtem szeretni a célt, annyira megtanultam, hogy a *célt szeretni kell*, hogy túl sok mindenben egyeztem ki a mindennapok tájékán. Miközben semmiben, de semmiben sem. Csak kialakult bennem ez a kettőség, hogy lakom ahol, de élni majd azután fogok. A lemondás fikarcnyi gondot nem jelentett.

Egészen a védekező vidékiesség pozíciójáig jutottam.

Bocsánatot, ha kell, kérek bárkitől ezért a városért, hogy olyan, amilyen. Egymagában. Hányszor nyelhetjük vissza, amit elveszítettünk, mert hogy megint ez fog történni, afelől kétségem nem volt semmi.

James Bond semmiképpen nem tartotta jó ötletnek, hogy úgy osszanak fel országokat, ahogyan a csirkéket kótik párba a piacon, ott hever két pár összekötött láb, két pár szárny verdes eszeveszetten és értetlenül, indulna két törzs ellenkező irányba. Ilyesmit látott a bácskai piacon James Bond, mondta is azon a részeg éjszakán amerikai kollégájának, iszonyú látvány két összekötött csirkétől. Később, amikor kipatant a Tricycle-affair néven is csak szűk körben ismert botrány, Bondnak sokkal inkább azzal kellett foglalkoznia, hogy tisztára mossa magát, a továbbiakban nem tudott olyan segítőkészen foglalkozni ezzel a területtel, amit 1944. június-októberi jelentéseiben az összekötözött csirkékékként emlegetett. Pontosan nem lehet tudni, hogy a nyugati és keleti befolyást nevezi-e így, vagy az újonnan alakuló országot, de az nyilvánvalóvá válik a jelentéseket olvasva, hogy Bond legalább annyira szívügyének tekintette ezt a területet, amennyire három évvel korábban azért is mindent megtejt, hogy vegyék komolyan Pearl Harbor megtámadását jósló jelentését. Talán személyes sorsa alakulásában is szerepet játszik, hogy felettesei mindkét esetben mellőzték jelentéseit. Nem vették egészen komolyan. Mert ahogyan az lenni szokott, nem csak a kémeik készítenek jelentést, hanem róluk is készülnek akták. Ezért dolgozik olyan sok ember ezeknél a szolgálatoknál. És a Bondról szóló jelentések mindegyikében komoly szerepet játszanak a nők. Azt senki nem vette komolyan, amikor Bond hivatalból udvarolt, vegyünk például Eva Braunt, hiszen a bugyival együtt sokszor fontos információ is a birtokába került. Azzal sem igen törődtek, amikor Párizs mulatóiból többedmagával távozott, és a társaságban ő volt az egyedüli férfi, hiszen erről kapta a becenevét: egy Triciklitől senki nem várja, hogy egyetlen nővel szuszmozgjon a Savoyban. Két eset azonban megülte a felettesek gyomrát. Az elsőt Violette Szabónak hívták, egy angol férfi és egy francia nő lánya volt, akivel Bond a brixtoni középiskola előtt ismerkedett meg. Violette kilenc évvel volt fiatalabb a kémnél, és rövid élete végéig szeretettel gondolt vissza rá, hiszen neki köszönhetette azt, hogy két dologban is megtanult hinni: az egyik önmaga volt, a másik pedig az, hogy lehet és érdemes tenni a fasismus ellen. Rövid kapcsolatuk alatt Bond igen elhanyagolta munkáját, és mentségekül még az sem szolgálhatott, hogy akkor, 1939-ben még nem vették állományba, mindössze informális beszélgetésekre hívták különböző londoni klubokba, ahol a playboy-életmódjáról közismert férfi amúgy is sűrűn megfordult. Ezekben a be-

szélgetéseken a közép-európai adatokat pontosította, és rádiófelvételeket fordított angolra. Gyors esze és nagyfokú alkalmazkodó képessége miatt a brit titkosszolgálat nem kis mértékben számított rá. Violette Szabót akkor még Bushellnek hívták és tizennyolc éves volt. Bonddal igen gyakran látogatták a moziloadásokat, de a filmhíradót átszókolozták, pedig Bond abból is sok adatot merített, amit kombinatív elméjében feldolgozva táalhatott, nem ritkán lekörozeve a hivatásos kémeiket. Ilyen a szerelem. Elvakít a világ dolgai iránt. Mint arról a brit titkosszolgálat sokat tudott, Bond szülőhazájának szomszédságában, Magyarországon igen furcsa – azt még nem mondták ki, hogy rossz – irányt vett a politika, hiszen Horthy a német Auslandorganisation igazgatójával folytatott beszélgetésében hangot adott a franciákkal szembeni ellenszenvének, mocskos nemzetnek nevezve őket, majd az angol fiatalok körében tapasztalható dekadencia felett sajnálkozott. Végül kijelentette, hogy el van szánva, hogy jobban-rosszban kitarat Németország mellett. A szolgálat embereivel folytatott megbeszéléseken Bond elhessegette annak lehetőségét, hogy Magyarország képes volna ilyen örültségre. Inkább azon viccelődött, hogy ha a magyar kormányzónak módja lett volna egy félig angol, félig francia lányt megismerni, amilyen Violette, bizonyára másként beszélne. James Bond szerelmes volt, akár egy fajtka, és mást sem csinált, csak a valóban kivételes szépségű Violette-el foglalkozott. Mivel azonban szerelmeskedni sem lehet megszakítások nélkül, a szünetekben pedig valamit általában beszélgetni illik, Bond – jártasságát fitogtatva – részletesen elemezte Violette-nek az európai helyzetet. Nem számított arra, hogy a lángelkű franciaság kerekedik felül a lányban, de így történt. Amikor Violette Európába hívta Bondot, az nemet mondott. Így aztán a fiatal és antifasiszta eszmékben mélyen hívó lány egymagában ment Párizsba, ahol összeismerkedett Etienne Szabóval, a Szabad Francia Hadsereg tisztjével, és 1940. augusztus 21-én hozzá is ment feleségül. Hát ezért ment Bond 1940 nyarán Portugáliába, ahol hagyta magát az Abwehr által szervezni. Nem félt a kettős ügynökökre leselkedő veszélyektől. Anti-náci beállítódása még szerelmi csalódásánál is erősebb volt, de mivel a brit titkosszolgálatot nem értesítette előre terveiről, eleinte kételkedéssel kezelték jelentéseit. Így fektették el a Pearl Harborra vonatkozó is. És figyeltek, nem esik-e újra szerelembe, hiszen akkor kiszámíthatatlanná válik – ezt tudták róla.

Violette Szabó életéről nem sok adatunk van. Nem sokkal azután, hogy megszületett a kislányuk, akit Tanianak nevezett el, megtudta, hogy a férje elesett El Alameinél. Hirtelen felidéződött benne mindaz a szépség, gondtalanság és remény, amivel elhagyta Londont és James Bondot, eszébe jutott minden terv, vágy és boldog remegés, amivel a férjétől búcsúzott, és eszébe jutott az is, hogy életében minden szép

pillanatot és minden boldogtalanságot egyetlen dolog köt össze: a háború. Lángelkű francia lány volt, és boldogtalan, özvegy anyja lett belőle. Nem gondolkodott azon, tehetne-e mást is azon kívül, hogy csatlakozik az SOE-hez. A jelentésekben ezt írták róla: vérmérséklete alkalmatlan erre a munkára. A terepen veszélybe sodorhatja mások életét. A SOE francia részlegének vezetője, Maurice Buckmaster ezredes mégis kiképezte, és terepre küldte azzal a feladattal, hogy tapogassa ki az ellenállás lehetőségeit Rouen körzetben. Annak ellenére, hogy egy időre a rendőrség letartóztatta, a munkát sikerült elvégeznie. Hat héttel később Angliába utazott. Bonddal már nem találkoztak többet, néhány baráti hangú levelet váltottak, egyik ilyen levélben küldte el esküvői fényképét is, amit Bond attól kezdve mindig magánál hordott. Az útjába kerülő nők jó része nem tudta, kit ábrázol a fotó, úgy gondolták, talán Bond húga lehet a balon kabátos, kalapos, vidáman mosolygó fiatal nő, aki egyik kezében fekete kékításkáját és kesztyűjét szorongatja, balját pedig szorosan a mellette álló egyenruhás férfi karjába fűzi. Még Eva Braun is csak annyit mondott, amikor a kém tárcájában meglátta a fényképet, hogy irigyli ennek a mosolynak az áradását, és nem kérdezett semmit, féltékenységnek nyoma sem volt tekintetében. Mintha nem látta volna, hogy az egyenruha francia volt. Vagy nem is látta, csak a boldog mosolyra figyelt.

Van ilyen.

Violette Szabó 1944 júniusában tért vissza Franciaországba. Jacques Dufourral, a francia ellenállás egyik tagjával álltak lesben, amikor a német járőrök rajtuk ütöttek. Violette tüzet nyitott, és lehetővé tette, hogy Duffour elmeneküljön. Őt letartóztatták és előbb Limoges-ba, majd Párizsba vitték. Miután a Gestapo megkínította, a németországi Ravensbruckban lévő koncentrációs táborba szállították.

Ezidőtájt Bond Fiumében nyaralt, megismerkedett Mayer Ottmár özvegyével, akibe bele is szeretett. A tengerparttól Bácskába érkezett.

1945 tavaszán, miközben a szövetségesek már szinte bejutottak Németországba, kivégezték. Poszthumusz megkapta a Croix de Guerre-t és a George Crosst.

Meguntam, hogy folyton arról gondolkodom, visszanyerhetjük-e és hányszor, amit elveszítettünk: az emberségünket elsősorban. Meguntam mindent. Ezt a tehetetlen szuszmozgást. Az épületeket, az utcákat, az embereket. Majd belakom a várost, az enyém lesz, ez volt korábban a célom, amit nagyon meg is szerettem, talán azért, mert elég távoli volt. Aztán, hogy pillanatokra – az örökkévalóság az a pillanat, amelyben csodálatos módon egyesülnek ezek a különféle idők – pillanatokra forradalmam lettem, nem pedig szabadságmanőken, aki csak arra képes, hogy vitázzon a forradalmat meghatározó kérdéseken, sőt. Annyira az lettem, hogy még arról se vitatkoztam, hol lettem az: forradalomban voltam-e egyáltalán forradalmár. Forradalmár. Vagy csak valami szennyesvátlásban. Hogy az ország is szennyes vált csak, ha a szerelem hazug.

De nem akarom én túlhangsúlyozni ezt az állapotot.

A tömeget nem kedvelem. És nem, ha a nyakamba lihegnek, idegen szagok a közelemben, iszonyodom attól, hogy hozzáam érnek, löknek, tolnak. De akkor jó volt, még ha egyfolytában arra is gondoltam, megint egy lépéssel közelebb az újabb elvesztéshez, ahogy visszanyerjük, már meg is kezdődött. Mégse számított. Annyira nem, hogy hajlandó voltam elfelejteni a kérdést, miért csak most. Miért nem kilenc évvel korábban, 1991 márciusában, amikor egyetemisták lőttek agyon Belgrádban? Ha a sajátjait lövik, fiatalokat, tán ideges lesz az ország polgára. Nem így volt, nem éppen így, akik meg idegesek lettek és az utcára vonultak, azokra jöttek a tankok. De ezt is csak akkor, kilenc évvel később mutatta be a televízió, 2000 októberében. Ahogy mennek a tankok neki a polgárok-nak.

Egymás nyakába szagultunk, ez volt a forradalom. Miért is nem öt éve duzzadt ekkorára és ilyen megállíthatatlanra az engedetlenség, amikor tömegek, egyetemisták, tanárai és értelmiségiek sípolták magukat rekedtre az elcsalt helyhatósági választások miatt. Mit csináltak a többiek? De nem akarok szigorú lenni, forradalomban kell egy kis engedékenységgel. És hát mit tagadjam, tényleg úgy éreztem, nem hiába. Meg aztán a gyerek is elindult iskolába, ember lesz lassan, gondoltam, ideje, hogy ne csak lakjunk, de éljünk is. És vitt a lábam minden este. Aztán, hogy vége lett, október 5-én este a börtön épülete előtt, hogy pontos le-

gyek, már másfelé gondolkodtam, hogy akkor, végére annyi év után először, nyugodtan elutazhatok holnap. Pécsre készültem, s az, hogy nyugodtan, nem jelent mást, mint annak a kínossá váló érzésnek a megszűnését, hogy élni ugyan jó, de azért a mindennapok kettőségének is múló a hitele. Még majd sajnálni kezdenek, amit nem tűrhetek. S hát azt az utat nem felejttem. A trieszti Darwill-boltban kapható limonádé szakértőjével vágtunk az útnak, hogy beszéljen hozzám, egy hét nem alvás után jobb úgy a vezetés. Valami azért motoszkált a fejemben a szennyesvátlásról, de nem akartam volna, hogy vér folyjék. Pécsre menni október 6-án úgy, hogy nem kéri a határon a kilépési illetéket, nem kéri, pedig a törvény még hatályos, Pécsre utazni, arról mindig M.M. jutott eszembe, azon az úton is, sőt még a háború vége is odasodort a bolgárok foglyaként... erről meséltem a trieszti-limonádé szakértőjének, nem nagyon érdekelte, eufóriában volt, boldog volt, forradalmár volt ő is, Pécssett az volt az első dolga, hogy templomot keressen és imádkozzon, mert ez nem antifasiszta forradalom volt csak, hanem polgári is. És a polgárok ha idegen városba érnek, ott megkeresik a templomot és imádkoznak benne. Ott, Pécssett jutott először eszembe, hogy talán lehetnék megértőbb Mára bizonyos gesztusaival.

Elérkezik-e lassan, ha nem is a kiengesztelődés ideje, de a kiszolgáltatottság fokának csökkenése? Ezen gondolkodtam Pécs felé kanyarogva, hogy nekünk dolgozik az idő szakadatlan, mert ebben a bocsánatkérésben (bocsánatot kérek bárkitől, ha kell ezért a városért, hogy olyan, amilyen) nem csak a nosztalgikus rártásig, de az otthonteremtés is benne, tartogattam magamban ezt a fordulatot, annyit mondtam csak, *nem erőltettem, hogy elmenjünk a kikötőbe*, s aztán másfelé kanyarítottam a beszédet, meg annyit mondtam csak, a *zöld zsalugátérek megittört a fény*, s másfelé vettem az irányt, néhány nappal azután, hogy Pécsről hazajöttem.

Pedig akkor már a hűtlenségről gondolkodtam, akkor már hirtelen unni kezdtem a várost, *de e nélkül a hűtlenség nélkül az öbölnek sincs értelme, távlata*. Ezt elhallgattam, ezt a kicéltelt mondatot félreraktam, hogy majd később. Mert azt mégse tudhatjuk, mennyivel jár előtünk a lélek.

Arról, hogy mikor lesz később, semmi elképzelésem nem volt, úgy hittem, megérem.

Tavasszal még nem éreztem, hogy később volna, készültem a legszebb magyar íróra. Viszont kiderült, hogy a valóság éppen olyan kegyetlen, mint egynémely születésnap szöveg, kerekítettem a szemem, de nem jelent meg előttem más, csak az a fekete ing a lehajtott fej. A születésnapjára írt szövegekben szereplő megőregedett, meggyengült és elhagyott író nem ismertem. Arra nem ismertem rá. Szerintetek! Gondoltam. A beszélgetések ereje megcsappanhat, eltűnhet, mintha ez így működne. De éppen így működik, tudom jól, hát ezt a szót pont ezért találták ki, hogy el lehessen mondani vele az életből való kimúlás folyamatát. Akinek csak tehettem, elmondtam, kevésnek tehettem, elég is volt.

Azt akarnám pontosítani, mikor untam meg a várost, utcáit, embereit, miközben belakni akartam volna rendesen. Hány lépéssel jár előtünk a lélek, azt nem tudhatjuk. Így nem is pontosíthatom, csak sejdíthetem, hogy akkortájt, amikor leírtam ugyan, de félreraktam a cellát, amely szerint a visszatérés ízét is jelenti az öböl: az *öbölnek, amely arra való, hogy kedvet csináljon a hűtlenséghez és ízét adja a visszatérésnek*. Vagy csak nem fogható minden egyszerre össze, kicsi hozzá a tehetség, vagy nem is kell mindent egyszerre, vagy a nosztalgiaival szemben bizonyos fokú kiméltetés, pontosság, amelyben megengedő a szigorúság.

Vagy mindez máshol kezdődött és másról szól.

Miközben meguntam a várost, arra készültem, hogy vetköztessen a táj.

De, hogy így van, csak a nyár közepén tudtam meg.

Türelmetlen vagyok és nyugtalan, azt se tudni, hol tartom a mondatokban az állítmányt, annyira sietnék kifelé a szavak közül. Nem a hallgatás a megoldás, tán nem várható el egy nőtől, hogy csöndben legyen; ne kiabáljon, vagy legalábbis halkán tegye, ezt elfogadom. De az állítmány biztosan ott van valahol, azt hiszem, emiatt nem fordulok vissza, nem fejtém föl a pont utáni percnyi nyugalmam. Mert annyi minden van, amit még el kell mondanom. Ahogy rendesebben tavasz lett, kisebb-nagyobb botlásokkal és egyensúlyozásokkal, de úgy tűnt, mégiscsak váltás történt, tehát elkezdhetek élni ott, ahol eddig laktam, így hát lassú mozdulatokkal, mérészekkel és töprenkedésekkel, de kibontottuk a ház egyik oldalát, úgy éltem hónapokon át, nyitott fal mellett, lassan emelkedő újabb falak között, ha este leeresztettem a fenekem valamelyik állást tartó létra fokára, meghatódva bámultam a holdat, a fenyők koronáját, mindent ami körülött, szimatoltam, szagultam: ez az életem.

Az erdélyi magyar irodalom jövőjéért

– az E-MIL–RMDSZ találkozó elé –

Az Erdélyi Magyar Irodalom a Trianont követő évtizedek során a legfontosabb politikai tényezők egyikeként bizonyult. Az erdélyi magyarság számára az egyik legnagyobb megtartó erő volt, hiszen kultúra nélkül nincs nemzet, és a kultúra ágazatai közül az irodalomban sikerült fölmutatnunk a legtöbbet. Az Erdélyi Magyar Irodalom nagyjai, Reményikától Kányádi Sándorig szinte prófétákként voltak számon tartva az olvasók, az erdélyi magyarság által. Tény az, hogy ha Erdélyt mondtunk, akkor nem a politikusok jutottak eszünkbe, hanem a költők és nagyszámú olvasók.

Mégis, az utóbbi években az Erdélyi Magyar Irodalom mostoha bánásmódban részesült. Míg '89 előtt az általános ellenállás jegyében kifejlődött és működött egy hatékony irodalmi rendszer, melynek eredményeként a könyvek eljutottak az olvasóhoz (és így a szerzők is tisztességes egzisztenciához juthattak), ma még mindig az összeomlás utáni kép tárul elénk. Íróink exportálni kényszerülnek műveiket és személyiségüket.

Erdélyben megjelenő kiadványaink nyomdai/esztétikai minősége silány.

Kevés folyóiratunk azon kéziratokkal telik meg, melyekre nincs igény Magyarországon.

Legjobb könyveink Magyarországon jelennek meg és nem jutnak el az erdélyi olvasóhoz.

A könyvterjesztés jóformán nem létezik, így esély sincs arra, hogy a kiadók normális jogdíjakat fizethessenek.

A legtöbb magyar településen utoljára a forradalom előtt láttak élő erdélyi írókat; a közép- és fiatal generáció tagjairól nem is hallottak.

Mindez azt jelenti, hogy az erdélyi magyar kulturális, anyanyelvi közösség kultúrához, irodalomhoz, könyvhöz való jutásának elemi körülményei hiányoznak.

Az Erdélyi Magyar Irodalom sorsáról, hogyantó-vábjáról számos alkalommal került szó. Konferenciákon, találkozók, médiában. Mégis, az erdélyi magyar íróknak hazafias munkát kell végeznie. Az RMDSZ-nek kötelessége lett volna – az általa irányított másfélmillió erdélyi magyarság reprezentatív vezető szervezeteként – erre a területre is egy koherens tervet kidolgoznia. Nem tudunk ilyen lépésekről.

Ugy véljük, az RMDSZ, bizony, elhanyagolta az irodalmat. A Communitas Alapítvány nem túl jó ellenér: egyrészt a Communitas csupán két éve alakult meg, másrészt az általa nyújtott segítség ugyanolyan alamszna, mint a többi alapítványtól kaptottak, néhány ösztöndíj, egy kis könyv- és egy kis folyóirat-támogatás, több a semminél. Am mindez édeskevés, és legfőképpen: nem a lényegi problémákat oldja meg, nem az irodalom közösségi gondjait, hanem néhány egyéni gondot enyhít ideiglenesen.

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája lassan hároméves szervezet. Ez idő alatt bebizonyította, hogy mindeddig az egyetlen igazán komoly „felsőfokú” irodalmi intézmény, az egyetlen, amely adminisztratív beazonosíthatóan foghatja össze az erdélyi irodalmi életet. Hangsúlyoznánk annak rendkívüli fontosságát, hogy az E-MIL az Európai Írószövetségeket tömörítő European Writers' Congress (EWC) teljes jogú tagja, vagyis a legnagyobb és legfontosabb európai irodalmi intézményé. Azt is, hogy az egyetlen romániai írószövetség, amely tagja az EWC-nek. És azt is, hogy a

11 magyar írószövetség közül az E-MIL-en kívül még csak kettőnek sikerült felvétel nyernie. Úgy érezzük, ez egy nagyon nagy dolog – és hogy ezt elérjük, igen sokat kellett fölmutatnunk, mert, mint tudjuk, az Európába való bejutásnak fölöttébb szigorú feltételei vannak.

Am mi megoldottuk a legnehezebbet: megalapítottuk a szervezetet, bebizonyítottuk, hogy nem sóhivatal – és ez nehéz volt, figyelembe véve a jogos gyanakvást annyi meddő és tévutakkal teli esztendő után –, majd bejuttattuk Európába.

Óriási sajtóvisszhangunk volt. Kemény presztízst építettünk ki. Tekintélyes díjakat osztottunk. Pompás rendezvényeket szerveztünk. Lehetőségeink szerint elvittük az irodalmat vidékre.

A csodás látszat mögött azonban mindvégig ott volt a nyomorúság. A díjakat mecénások adományozták. A rendezvényekre alapítványi pénzeket pályáztunk össze, de távolról sem kaptunk elegendőt: ezt is mecénások pótolták ki, gyakran meg mi, a saját zsebünkéből. De működésre alig akadt pénz, és az E-MIL egyszerűen neveltséges havi költségvetéssel dolgozott, amely nem volt több, mint egy szegény romániai családé. Hosszú időn keresztül még egy titkárnőt sem tudtunk alkalmazni. Az elnök, a választmány, a szervezők hazafias munkát végeztek.

Hangsúlyozzuk: nem az írók, hanem az irodalmi rendszer jogi és működési feltételeit kell megváltoztatni, olyan keretet teremteni, amely nemcsak az író egzisztenciájáról, hanem egy irodalomról szól és annak KÖZÖNSÉGÉRŐL, arról, hogyan lehet hatékonyan ellátni az erdélyi magyarságot irodalommal.

Hozzáállásunk konstruktív: szeretnénk, ha közösen meg tudnánk valósítani azt, amit külön-külön nehezen sikerülne.

az E-MIL Választmánya

Egy Irodalmi Cselekvési Terv elemei

1.) ERDÉLYI MAGYAR IRODALMI ALAP létrehozása

Mert: „nem olyan sok a pénz, de rosszul van felhasználva”. Az erdélyi magyarság kulturális igényei számára a román állam által visszatérített pénzből (melyet jelenleg a Communitas kezel) az öt megillető rész jusson az irodalom számára, a pénz felhasználásáról pedig a két szakmai szervezet, az Erdélyi Magyar Írók Ligája és a Romániai Magyar Könyves Céh döntsön.

- távlati (és a törvényhozásban megvalósítandó) cél, hogy az Erdélyi Magyar Irodalmi Alap – a COPYRO-Fondul Literar (a kollektív és egyéni szerzői jogokkal való gazdálkodásra létrehozott szerv) mintájára – bekerüljön az ORDA (Oficiul Român pentru Drepturile de Autor) által kedvezményezett, szerzői jogokkal foglalkozó szervezetek közé. Jelen pillanatban minden Romániában eladott fénymásoló után 5% adó megy a COPYRO kasszájába, így ez évi 10 milliárd lejből gazdálkodik, amelyet az íróársadalom javára köteles elkölteni. Ennek fele az írókat, fele a kiadókat illeti meg. Ebből a pénzből eddig még sem magyar író, sem magyar kiadó nem részesült. A COPYRO-hoz befolyó pénz kb. 7%-a a magyarságot, illetve az Erdélyi Magyar Irodalmi Alapot illeti meg.

2.) Javaslatok a PELDÁNYSZÁM NÖVELESE érdekében, hogy ezáltal a szerzők is nagyobb jogdíjban részesülhessenek:

- prioritásként kezelni a könyvterjesztés terén letett eddigi terveket (lásd például a központi könyvlerakat ügyét)

- eljutni oda, hogy a könyvtáraknak legyen pénzüik könyvet vásárolni, és elérni, hogy azok magyar könyvet is vásároljanak (a kiadók a megmondható, mikor vásárolt például a Temesvári Városi Könyvtár utoljára magyar nyelvű kiadványt)

- az egyetemes magyar irodalmat elvinni íróstul-könyvestül Erdélybe, és az erdélyit is mindenfelé

3.) REPREZENTATIVITÁS, MŰKÖDÉS, TÖRVÉNYKEZÉS, KÉPVISELET

- az erdélyi magyarságnak szüksége van reprezentatív intézményekre. Ugyanúgy, mint ahogy a román állam megoldotta a Romániai Írók Szövetsége működési gondjait, illik ugyancsak neki – az RMDSZ-en keresztül – biztosítania az E-MIL működési költségeit

- az írói tevékenységet illető törvénykezés módosítása esetén az RMDSZ kérje ki az E-MIL véleményét, és képviselje álláspontunkat

- magyar tagokat bejuttatni a román Művelődési Minisztériumban vagy mellett működő bizottságokba

- a külföldi romániai kulturális intézetek számára nyunkhoz mérten mutassák be a romániai magyar kultúrát, szervezzenek írói esteket magyaroknak stb.

- a nemrég indult román közszolgálati kulturális adón, a TVR CULTURAL-on belül magyar szerkesztőség létrehozása, amely megfelelő mértékben foglalkozna az irodalommal is

- tekintve, hogy az E-MIL rövid idő alatt a legtöbbet felmutató erdélyi magyar kulturális szervezetek egyike lett, kérjük, hogy vonjanak be az erdélyi magyar kultúra egészét érintő döntések előkészítésébe

NAGYÁLMOS ILDIKÓ

Útközben

Meztelen lábball jött a nyár,
behúzott nyakkal hiteget,
reszkető ajka kékre vált,
bokrokkal takarózva hált,
lehűtötte a ligetet.

Tegnap is ránk szakadt az ég,
szürkére vált a láthatár,
szorítsd a torkom, melegíts,
legyél a van és nem a nincs,
hűvösbe lódtul át a nyár.

Valahogy mindig ráérek
egyedül sosem féltém
engedni kéne, hadd menjen
az embert, aki vétlen
zsfúfolódva a keretbe
szorít a szűkös háttér
úgy teszek lassan húsz éve
mint aki többször ráér
csak néha lazulhatok el
senki meg ne lássa
rátaláltam ezerszer
az igazi társra
másik ház, más emelet
menekül a város...
szorítom lábaim között
bár ficákol a táltos
ahol az álom megfogon
s megszüloim minden éjjel
hajnalban pakolj, indulok
a hatórási széllel.

Feszés, izgató ritmusok

Fazakas Tibor komponálásai feszések, izgató ritmusokat hordoznak, a mértani ábrák hidegségét feloldja a mozgás illúziója és a mindenütt jelenlévő harmónia – értékeli Vasarely vajdahunyadi követőjének alkotásait Muradin Jenő. Az op-art elkötelezettségként ismert grafikus rendkívüli rajz tehetségét Nagy József szobrászművész fedezte fel egy gimnáziumi tehetségkutatás alkalmával. Később a marosvásárhelyi képzőművészeti iskolában Nagy Pál, Piskolti Gábor, Barabás István és Izsák Márton neves tanárok irányításával a grafika szakot választja. „Mindig szerettem a betűírást, a pontos, aprólékos ábrázolást” – emlékszik vissza diákéveire az alkotó. Tanulmányait a kolozsvári pedagógiai főiskolán, majd a bukaresti Nicolae Grigorescu Képzőművészeti Intézetben folytatta. Végül Vajdahunyadon telepedett le, itt rakva családi fészket. Vasarely stílusának hatása alatt az évek folyamán egészen sajátos stílust alakít ki. Érdemes sorozatokban gondolkodott: csősorozat, ablaksorozat, keresztoszorolat, a kör témája, fekete-fehérben, illetve különböző színárnyalatokkal. Különleges lehetőséget vél felfedezni az op-art technikában, kerüli a természet pontos másolását.

Néha viszont szükségét érzi a szabályos formákból való kitorésnek. Így született a temperával megfestett, erdélyi várakról indított sorozata (a Corvin Könyvkiadó gondozásában részben könyvformát öltött), majd írók, zenészek, magyar Nobel-díjasok, illetve a vajdahunyadi vár történelmi személyiségeinek portréi. „Pedagógusként, művészként mindig lehangolalan hatottak rám az üresen, sötétben tátongó iskolafalak. A kilencvenes évek derekán kezdtem el megrajzolni neves emberek portréit” – mondta egy tárlatmegnyitó alkalmával.

Művészként 30 országos, hat nemzetközi kiállításon vett részt, és 28 egyéni tárlaton mutatta be alkotásait. Aktív tagja a hazai és anyaországi művésztelepeknek. Tavaly a Kőrösi Csoma Sándor Napok alkalmából rendezett képzőművészeti kiállítás megosztott nagydíját nyerte el.

GÁSPÁR-BARRA RÉKA

FERENCZ ZSUZSANNA

Kik és Mik

19.

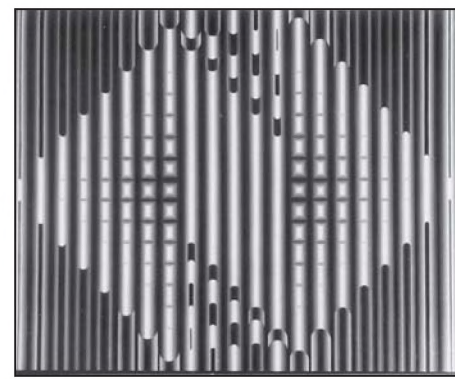
– Voltam már ház, Kik, Mik, papagáj, hal, írásjel, macska, egér, kutya, regényke, almafa, anya, lány, feleség, elvált asszony, özvegy, férfi és nő, nyomorú szegény, mesékben dúskáló, beteg és egészséges, nagyon magyar és világpolgár, alfa, omega, vonat, menetrend, meg minden. Sokszor megszülettem, és gyakran meghaltam. Néha szerettem saját magam, máskor pedig úgy utáltam, mint Bill Gates az ablakokat. Most még melléknév szeretnék lenni – mondta Kik egy interjúban. – Mivel gyönyörűen hangzik az, hogy „olyan kikes ügy”.

– Hát az milyen, a kikes? – kérdezte a riporter.

– Olyan macskás, egeres, kutyás, házszerű, vonatos, meg minden.

20.

– Az nem normális, hogy én mennyit gondolok a határokról – jutott Kik eszébe egy szép reggelen. – Sőt, álmodom is velük. Mint ma éjjel is: mintha Laokoón és a két fia lettem volna, a határok pedig a kígyók, rám fonódtak, fojtogattak. A normális nyugati országokban felnőtt emberek naponta egyszer vagy legfeljebb kétszer gondolnak a határokról, ám előfordulhat, hogy csak havonta egyszer jut eszükbe az a szó, hogy „határ”. És akkor is kis mosolyt csal az ajkukra, mert eszükbe jut valamilyen vámos csinnyevésük. Számunkra pedig, akik itt élünk, ahol biza sűrűn változtak a határok, (vagyis mondhatni mozgékonyak voltak), később valamilyen rejtélyt folytán megkövesedtek, örökéletűek, mozdulatlanok és fenyegetőek lettek. Nekünk vakaróznunk kell (bármilyen) határon, mert az idegességtől allergiát kapunk. Lehet, hogy végül megszűnnek az igazi országhatárok, ám bennünk tovább is megmaradnak? És továbbra is vakaróznunk?

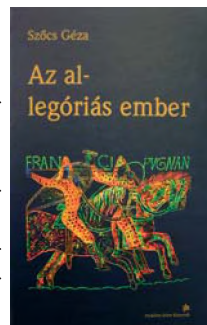

Irodalmi Jelen Könyvek

Szócs Géza:

Az al-legóriás ember

„Néha ellátogatok szülővárosomba, a messzi Erdélybe. Ilyenkor/kardélre hányom apámat, öcsém, nagybátyámat: aki éppen elérhető a családból.”

BENE ZOLTÁN

Lehetőség

(alternatív eszkimó-szín)

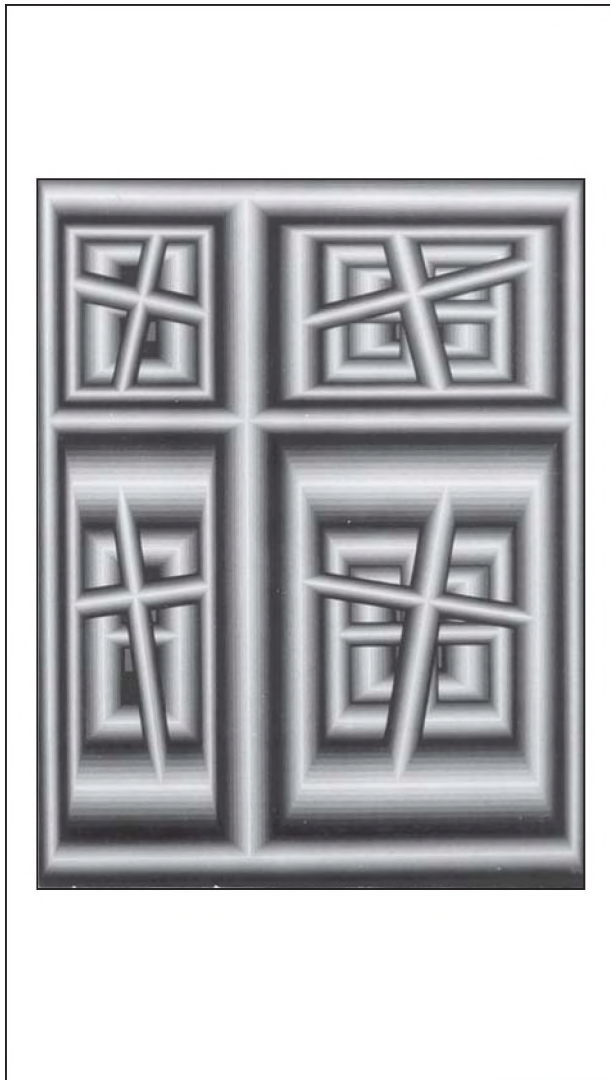
Kilépett a házból. Nyomban meghajolt, mint a karcsú, magasba törő, túlságosan fiatal fenyőfák, ahogy mellbe taszította a szél. Szomorúan, meggömbödvén állt egy darabig. Arcát pirosra marta az elkeseredés. Hirtelen indulat öntötte el: felegyenesedett kissé, állati erőfeszítéssel nagyot kurjantott – bele a szél ocsmány, vészjósló ábrázatába. S a hangra két kutya késedelem nélkül átréselte magát a szélvihar keskeny repedésein, embertelen erejükkel a kiáltó lábához vonszolták súlyos csontjait. Hármában léptek vissza a házba. A két állat nyomban a kandalló elé kushadt, bundájukból csakhamar gyermekökölnyi, jéggé fagyott hódarabok potyogtak a padlóra. Kisvártatva ázott kutya szaga terjengett mindenfelé, felmelegítette a levegőt.

Nézte az állatokat, a kilógó nyelveket, a farkaspofokat. Oda-künn sívított, ordított, artikulálatlanul üvöltött a szél. A két eb lassan-lassan felengedett, életerejük kitöltötte a szűkre szabott teret. A gazda felé pislogtak, de immár

nem látták a gazdát. Egy halványan ismerősnek vélhető lényt láttak, aki egy karosszékben ül, és már nem tűnik ember-szerűnek. Közülük valónak tetszik inkább. Sokkal inkább. Lám, állatbőröket halmozott magára, s a tekintetéből tómpán verődnek vissza az élénkítő kutyapillantások...

Hirtelen felálltak mind a hárman, egyszerre, összehangoltan. A belső szobába vonultak, ahol az ágyon egy nő és egy gyermek feküdt. Testüket nem fedte prém, sem szövet. Meztelenek voltak, ám ők sem, így sem emlékeztettek igazán emberre – legalábbis a két kutya táguló orlyukai semmi esetre sem éreztek ember-szagot, tilos-szagot, tabu-szagot. Ehelyett zsákmányillatot ittak, mohón, szorcsógva. A harmadik mögöttük állt, szétterpesztett lábakkal, leszegett fejlel, ajkai remegtek. Csöndes, jól ismert hangot hallatott: alig pissenő, mégis erőteljes parancs hangját. A két vadász csak erre várt. Nekilendültek. A fogak kifordultak a szájukból.

Hagyjatok nekem is, morogta a harmadik.

BOROS LÓRÁND

A válaszüti¹ Kallós Múzeum

Kallós Zoltánnak már korán megmutatkoztak ama vágyai, hogy Erdély népeinek különböző tárgyi és szellemi értékeit összegyűjtse. Már az édesanyja is foglalkozott a népélet reprezentatív tárgyi alkotásainak a gyűjtésével. A fiatal Kallós – visszaemlékezései szerint – már 14 éves korában kisebb népi kerámia gyűjteménnyel rendelkezett. Ezen kerámiák között voltak 16–17. sz-i Habán tárgyak is. Ezt a kis gyűjteményét az 1945 utáni évek államosítási folyamatában elvesztette. Válaszüti lakásukat elkobozták, az ott maradó tárgyak a szamosújvári múzeumba kerültek, majd onnan eltűntek.

Ezek a történések nem befolyásolták különösebben a további tevékenységét. Eletpályájára során Erdély szinte minden részéről gyűjtötte a népélet tárgyi dolgait. Saját bevallása szerint gyűjteménye a sokszorosa lenne, ha nem kellett volna eladnia belőle azért, hogy tovább építse gyűjteményét. Továbbá a korabeli rendszer sem kedvezett Kallós tevékenységének, így az elkobozástól féltve gyűjteményét számos tárgyat juttatott ki a Magyar Néprajzi Múzeumba és más magyarországi múzeumokba. Kallós által gyűjtött tárgyak számos magángyűjteményben is megtalálhatóak a világ szinte minden pontján.

Az általa főlhalmozott tárgyak legértékesebb része – amelyek közül számos tárgy unikátum – jelenleg a válaszüti Kallós Múzeumban található-tekinthető meg. Mielőtt rátérnék a múzeum részletesebb bemutatására, kitérnék a tárgyak beszerzési módjára. A kiállított tárgyak nagy részét falvakról vette, ahol élete tetemes idejét töltötte. Fontos beszerzési helyet képeztek a különböző regionális vásárok, ezek közül is talán a legfontosabb a feketetői² vásár volt. A tárgyak cseréjének egy másik fontos színhelye a kolozsvári Ószer, amely minden szombat megrendezésre kerül. Gyűjteményének egyik fontos részét – a válaszüti anyagot – öröklés útján szerezte meg.

A romániai rendszerváltás után reális esély mutatkozott arra, hogy kiállítást nyithasson meg az összegyűjtött anyagból. A visszaszolgáltatott válaszüti kúriát egy rövid renoválás után el is kezdte berendezni múzeumnak. 1994 augusztusában meg is nyitotta kapuit a látogatók előtt.

Jelenleg még az anyag kevés része van kiállítva hely hiányában. Három szoba és egy folyosó van berendezve. A tárgyak, textíliák azokról a vidékekről származnak, ahol Kallós szívesen gyűjtött. Ezek elsősorban az erdélyi Mezőség, Kalotaszeg, és Moldva csángók által lakott részei. A szobák is ezekről a vidékekről származó tárgyakkal vannak berendezve.

A válaszüti szoba inkább magyar anyagot tartalmaz. Teljes férfi és női öltözet, két vetett ág, szőrlepedők, szőrabroszok, fehér varrottasok, „borzas”³ párnák. Erre a szobára a piros-kék-szürke színek kombinációja jellemző. Számos helyben gyűjtött kancsó, korsó és cserép fazék is található ebben a szobában. A kerámiák vagy a tordai, vagy pedig a kolozsvári fazekas műhelyekben voltak gyártva anno. A kerámiák kora kb. az 1880-as évektől erre felele datálható. A varrottasok egy része az 1800-as évek végéről, másik része az 1900-as évek elejéről származik.

A mezőségi szoba elsősorban észak mezőségi⁴ anyagot tartalmaz. Ebben a szobában van külön egy Szék-i sarok berendezve. A fenti régió tárgyi motívum készlete ugyanaz mint a válaszüti, csupán fehér-fekete színek kombinációjában. Itt is megtalálható a teljes férfi-női öltözet, továbbá egy „mindennapi”⁵ ág csíkos párnákkal és csergével. Az egyik sarok konyhaedényekkel van berendezve: lakodalmi fazekak, cserép lábasok, két hirtő⁶, kancsók, fa edények. A széki sarokra a hosszú kendők jellemzőek. Ebben a szobában számos román varrott írásos található.

A kalotaszegi⁷ szobában található egy nagy-ágy és egy kiságy. A nagyágy tele van rakva piros párnahuzatos párnákkal. Ezt az ágyat cifraágnak is szokták nevezni. A kiságy gyakorlatilag a halottas ágy, fekete párnákkal van kirakva. A festett ág Mákófalváról származik, míg a többi bútort (pad, láda, székek) Vistából. A szobában megtekinthető egy teljes györgyfalvi férfi-női öltözet, nádasmonti⁸ férfi-női és felszegi⁹ férfi-női öltözet. Továbbá látványbeli érdekessége a szobának a három pár citrán varrott piros csizma.

A kúria folyosóján találhatóak a Moldvából származó csángó tárgyak. Teljes férfi-női öltözetek és szőttek vannak Szabófalváról, Lészpedről, Klézséről. „Fejrevaló” kendők, „kerpa” kendők, jegykendők és rengeteg szőttes kendő Moldva minden csángók által lakott részéről.

A román viselet gyűjteményben a következő tájegységek öltözeit találhatók meg: avasi, máramarosi, besztercei, kalotaszegi, bihari, szilágysági. Minden tájegységről van bőrhímzéses ruhadarab is, továbbá egy pár hosszú bunda is. Számos román ikon is található a gyűjteményben. Az ikonok többsége Füzesnikolai¹⁰ származású. A kiállítatlan anyagok között egy nagyon komoly szász gyűjtemény is található. Teljes vetett ágyra való anyag, bőrmellények, bundák, teljes férfi-női öltözet. 1827-es a legrégebbi szász varrottas, míg 1876-os a legrégebbi kőtény. A párnahuzatok, bőrmellények és kötél-

nyek többsége gót betűs írással vannak hímelve. A szász gyűjteményben megtalálható két festett láda is, 1880 és 1919-es feliratokkal. A falitéka 1884-ből származik.

Kallós tevékenysége a maga nemében egy alkímista pályafutásához (életútjához) hasonlítható. Az összegyűjtött tárgyak eredeti funkciójukat „elhagyva”, egy új pályafutást kezdenek, egy új szisztémába szerveződve élnek tovább nyugdíjas éveiket. A MÚZEUM a maga gondosan megszerkesztett tárgyi valóságával a Bölcsök Kövéhez hasonlítható, ugyanis az innen-onnan összeszedett tárgyak egy teljesen új esztétikai szempontokat követő rendszert szolgáltatnak, mely értékek az eternitást célozzák meg.

¹ Válaszüti

(rom. Răscruți), Románia, Erdély, Kolozs megye; nyugat mezőségi falu, Kolozsvártól 26 km-re, Kallós Zoltán szülőfaluja.

² Feketető (rom. Negreni), Románia, Erdély, Kolozs megye. Itt rendezik meg októberben Erdély egyik legnagyobb vásárát.

³ A tárgyak megnevezésénél a helybeli kifejezést használok én is.

⁴ Észak mezőségi falvak ahonnan tárgyak kerültek a Kallós Múzeumba: Búza, Feketelak, Palatka, Mezőkészi, Magyarszovát, Vajdakamarás, Visa.

⁵ Hirtő = egy oldalán két fülváz.

⁶ Kalotaszeg (rom. zona Călata) néprajzi tájegység Erdélyben. Kolozsvártól nyugatra terül el. „Fővárosa” Bánffyújnyad.

⁷ Nádasmonte: Kalotaszeg egyik része.

⁸ Felszeg: Kalotaszeg dél-nyugati régiója.

⁹ Füzesnikola (rom. Nicula) Görög Katolikus ikonfestő műhely-iskola. Kolostor található a településen, nagyon híres zárándokhely. Az erdélyi ikonfestészet bölcsője.

Irodalmi Jelen

Könyvek

Karácsonyi Zsolt: Sárgapart

Mindenféle „szövegek” éktelenkednek hályogként a szemünk előtt, s ha valamilyen úton-módon sikerült eltávolítanunk őket, megelégedtünk a szerencsés kimenetelű operáció fölötti örvendezéssel. Karácsonyi Zsolt úgy suhanhat végig a „lélektől lélekig” sztrádnán, ahogy csak a volt és újabb „régiek” tudnak.

WERNER ASPENSTRÖM

Hajdan álomterhes vidék

Rövid, sűrű fekete haj.
Szem, más mint az övé.
Bojtossapka szegélyezte játékos arc.
Sárgaréz spiráldíszes bőrv.
A lábfej körül csengettyűk.
Tűzből nyert élet.
Forongásnak indult viszketegettség.
Összecsukható kések nyitják szárnyaikat.
Sok minden közbejött mielőtt
a hó lehullott a szunnyadozó kertekre,
az álomterhes plébániákra,
ott minden fickónak szalmaszárga
sörénye volt.
Honnan tudom ezt?
Olyan vagyok akár a hó.

Reggeli kávé

A virradat megtekintette az orosz szovjetkötársaságot és az európai egyesüléshez közelít.
A svédországi peremvárosi buszok és az ingázó vonatok felszerkennek.
A reggeli repülőjárat Brüsszelbe száll.
Kastélyban és kunyhóban kész a nemzeti ital.
A kormány megerősíti magát egy nagy csésze Gevaliával és megkezdí napi aggodását.
A pénzügyminiszter a rádióban az üzleti körökhöz fordul.
A miniszterelnök a tévében közvetlenül a néphez szól.

Hogy megy ez?

Albert divatárus bezárja butikját

„végeladás”.

Egyre kevesebb a dankasirály.

Az Öreg Városban a Vágy Asszonyánál pénzéhez jut az ember névértékben 5 frank a jelmondat:

LIBERTÉ, EGALITÉ, FRATERNITÉ.

Csokoládéból van az érme, a fénypapírba belenyomva

a szöveg, ahogyan mindig is tetszett a gyermekeknek.

Előbb-utóbb egy és más jobban vagy másként lesz

és a nemzeti ital olcsóbb.

A Brüsszelbe tartó délelőtti repülő kifutópályára gördül.

A nap elhagyja Egyesült Európát

és folytatja riportútját az élemedett

és az újjászületett birodalmak fölött.

Válasz egy megközelítő kérdésre

A tárgyak között, amelyek felkészítettek a világra és megakadályozták, hogy szellemi lényévé érjek megemlítem a kisiskolások különleges sárga ceruzáját, a félig teleirt keményfedelű kék füzetet, egy csermelyt, aminek csilingelnie kell, egy sajnálatot, hogy ki kell fejezni mindent, ami morajlott. Morajlik.

Kedves mókus

„A saját farkával árnyékolja magát”
Tudod milyen félszegen vakarózom hódolatot neked.
Szeretnék kölcsönkérni tőled valamit
Biztosítékként felajánlok egy mogyoróbokrot,
magasabb és terjedelmesebb mint Yggdrasil.
A feleségemmel üttem egy padon
a Klara tónál.

Szótlan, mint, akit nem embernek teremtettek,
egy kékfényes kajakban siklott a vízen az, aki embernek született.
A kajakos ember, ott szemben a torkolattal,
felvont evezőlapátokkal hagyta a csónakot a parthoz simulni,
és az átalakult repülőgéppé,
amely a városháza, a kastély, a város fölé emelkedett
távol a hatalmas mogyoróbokortól, ahol
körbemotóztál és télire gyűjtötted a mogyorót.
Bizony, elfogy az mind a télen...
Kölcsönkérjem néhány napra a farkad,
hogy a sötétség ellen beárnyékoljam magam?
Kedves Mókus?

TAR KÁROLY fordítása

MÉSZÁROS SÁNDOR

„Megcsillantának valamelyes reményt a létezésben“

„A történeteknek nincs végük, elvesznek, mint Kedmah. És mégse hagynak békén... Elvesztegetett idő. Az ártatlanság féljánlatai! A kétértelműség bölcsessége!“ (Mészöly Miklós:Saulus)

Csakis az ifjúkor kérelhetetlenségével tudom némileg magyarázni, miért háborított föl annyira Király István Pilinszky halála után írt cikke a *Vigiliában* (1981. 12. sz. 881-883. o.). Utólag a felháborodást többnyire nehéz rekonstruálni. Ha jól emlékszem, már önmagában az időpont zavart: miért épp itt és most érezte a nagynevű kultúrpolitikus és marxista irodalomtörténész mulhatatlan szükségét a megszólalásnak?! Talán ha az élő Pilinszkyvel kicsit másképp bántak volna – gondoltam a húszévesek alig elviselhető fölényével és intranzigenciájával. Igen, de kik, és hogyan másként? Nyilvánvalóan ők. A többes szám harmadik személyű alany helyén mind gyakrabban az ezek mutató névmást értettem, és egyre kevésbé szégyelltem ezt a grammatikát: könnyebb volt nem személyként gondolni rájuk. E nyelvhasználat kétségkívül korlátozta a gondolkodást, de legalább szárazon tartotta a... mit is? A felháborodást?, a jonhot?, a belső háztartást? Ó, azok a tiszta, száraz érzések!

De nem szeretnék mindjárt az elején Libresse-reklámként tündökölni. Valójában jóval egyszerűbb és szárazabb tények nem fértek a fejembe. Pedig Király István konfeszionális hangnemből szólalt meg, személyes emlékeit igyekezett a történelmileg hiteles tanú pozíciójából előadni. Írásának elején fölidézett egy – 1956 tavaszán! – Németh Lászlóval történt beszélgetést, amelynek hatására megváltozott a véleménye Pilinszky költészetéről. Kár lenne rögtön az első mondatnál fennakadni, de velem mégis ez történt! Mert bármennyire is elmélyült és szellemileg termékeny lehetett a Németh Lászlóval folytatott beszélgetés az *Egétő Eszter* kézírathalma fölött, az író Király István „hatására” írta át a regény befejezését, hogy az egyáltalán megjelenhessen. Az irodalomtörténész a későbbiekben szívesen nevezte önmagát Németh László tanítványának, akitől legfőképp a „lelki nemesség” tanulta, azt, „hogyan lehet kilicítálni az ember orom-természetét”. Bizonyára szüksége is lehetett erre annak, aki mesterével szemben sem riadt vissza a politikai cenzúra gyakorlásától.

Kétségtelen, hogy e beszélgetés szellemi haszonnal is járt, mivel Pilinszky első verseskötete, a *Trapéz és korlát* újraolvasására ösztönözte Király Istvánt: „Ekkor döbönt belém, hogy ez a költő, akit (mint az egész *Újhold*-kört) az esztéta elzárkózás példájának vettem, sokkal több annál. Az esztétikum nála egyben etikum is; nem elegyedő, belső nemesség.” Megható, szép passzus. Különösen azért, mert e revelatív, belső felismerés „esztétikum és etikum” viszonyáról, tetekben is megnyilvánult. „Mint a *Csillag* szerkesztője ekkor éreztem úgy – így az őszinte, de mégis szerméres vallomás! –, hogy meg kell törni azt a feled-

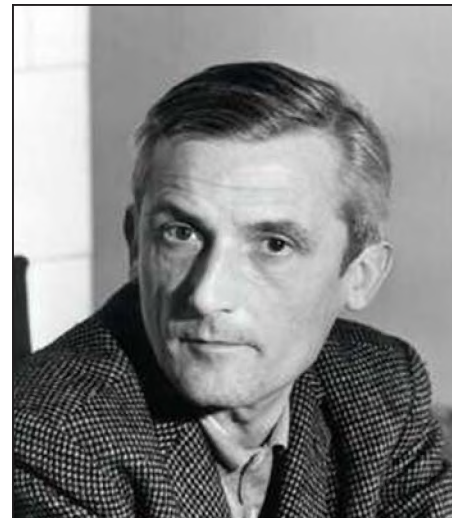
tető csendet, amelyet a dogmatizmus évei raktak Pilinszky személye és művei köré.” A szívnek, azt hiszem, meg kell szakadnia... Semmi külső nyomás, politikai széljárás-változás vagy kultúrpolitikai teklimekkl: ’56 nyara, a dogmatizmus éveinek vége, a „feledtető csend” személyesen megtörve. Nem csoda hát, hogy „innen” kezdve mindig, mikor szerkesztettem, odatartozott Pilinszky, ha nem is a lap vonalát jelző kiemelt nevek, de az akart, sürgetett munkatársak közé. Ha valaki kapcsán, hát nem utolsósorban vele kapcsolatban (önmagamban mintegy vele pörlekedőn) kellett végiggondolnom, mit jelent a szellem világában a világnézeti különbségeken átnyúló becsülés.” Csak az utólagos megértés fölényével kérdezhetném, kik is voltak „a lap vonalát jelző nevek”? Milyen esztétikai színvonalú szövegek mellett fért be éppen csak az *Apokrif* vagy a *Négysoros*? Milyen értelmzői távlatból és nyelven jelent meg Pilinszky lírája a korban, például a *Csillag* hasábjain? És milyen az a „világnézeti különbségeken átnyúló becsülés”, vagy ha tetszik, a „prométheuszi és a jézusi embereszemény” párbeszéde, ahol az egyik fél az intézményes hatalom meghatározó képviselője, míg a másik kiszolgáltatottan, a „pálya szélén” volt és van?! Mindezekre a lehetséges kérdésekre olvasható itt egy lefegyverzően rövid válasz: „Éltét a világnép.” Majd a következő mondat a kimondatlan vádakra is feleletet adott: „Ennek ellenére sem pusztán irodalompolitikai-taktikai megfontolás, a szerkesztői munka imperatívusza – a kötelező minőségtisztelt – vállaltatta velem ezt a költészetet, de a minden ellentétén túl is érzett, sugárzott testvéremberség.” Ez olyan erkölcsi magaslát, ahová akkor már nem követhettem szerzőjét, félbehagytam a szöveg olvasását. Sőt, ha nem hatna eleve blaszfémiaiként, az ifjúkor túlzásait jellemezve, úgy is mondhatnám, hogy a sarokba vágtam a *Vigiliát*. Ha netán így történt is, aláhúzásaim jelzik, azért a későbbiekben „takarékosan végigszívtam.”

Legalább a költő halálakor, a halál közelében lehetne másképp, és nem öngazoló módon beszélni róla! – próbáltam magamban lezárni a történetet. Azután, mint annyi mást, igyekeztem elfelejteni ezt is. Feltehetően sikerült volna végleg, ha nem olvasom a *Vigilia* 1996. 9. számában Hafner Zoltán *Részletek a Harmadnapon fogadtatásából* című írását. E rövid tanulmányból kiderül, milyen körülmények közepette jelent meg a költő második verseskötete 1959-ben. A tanulmányíró részletesen idézi a kötet szerkesztőjének, Domokos Mátyásnak a visszaemlékezését, aki szerint a kézirat megjelenését a kiadó falain kívül döntötték el: „Állásfoglalásaik írott nyomát nem láthattuk, nem vehettük kézbe: Illés Endre közölte szóban –

előbb Pilinszkyvel, utóbb velem, a kötet szerkesztőjével – Pándi Pál és Király István kritikáját és kívánásait listáját, hozzátéve azt is, hogy a kézirat engedélyezését Király István határozott állásfoglalása tette lehetővé.”

Ezen a ponton kicsit elszégyelltem magam: mennyire elhamarkodottan ítéltam! Lám, milyen a fiatalkori kérelhetetlenség, ha tudatlansággal párosult! De mielőtt a királyi jöttőtől tövig meghatódtam volna, a tanulmányt továbbolvasva, arra kellett rájónom, hogy ez a névtelenségét megőrizni akaró szuperlektori (cenzori) tevékenység nem egészen „a sugárzott testvéremberség” szintjén kezelte az írói autonómiát. Vagy talán éppen ezért gondolhatta úgy, hogy a marxista esztétika cenzori követelményei átfomálhatják az író műhelyét is, és ez termékenyen hathat a költői pálya alakulástörténetére. Mai olvasatban zord ultimátumnak látszik az, ami egykor magától értetődő esztétikai követelmény lehetett: „A kiadás első feltétele az volt, hogy a kötet „fekete” alapszínének és légkörének enyhítése érdekében egészítse ki néhány verssel anyagát a költő, amelyek mégiscsak megcsillantának valamelyes reményt a létezésben.” Ehhez képest a további „szuperlektori” beavatkozások, kérések és/vagy ajánlások igazán csekélységnek tűnnek. Ideológiai okokból meg kellett változtatni a kötet címét (a *Senkiföldje* helyett *Harmadnapon*), „homályos és kifürkészhetetlen okokból” elhagyták a költővel a versek személyes ajánlásait, ugyanakkor a versek alá írt dátumok politikailag visszautalták a műveket az elmúlt korszakba, az ötvenes évek elejére. És természetesen, erősen korlátozták a verseskötet lehetséges befogadó-körét, mindössze ezer példányban jelenhetett meg a *Harmadnapon*. (Halkan jegyzem meg, ezek az emberek tanult mesterségük, szakmájuk szerint *részben* filológusok voltak. Eötvös-kollégium!)

A kötet kritikai fogadtatása meglehetősen egyhangú volt. Az egyedüli és „helyes” olvasat marxista magabiztosságát még nem gyengítette kétegy vagy más kritikai beszédforma. Ezért mindössze csak két véleményt idéznék az említett tanulmányból: „Az ősember rettegethet így, csorbult baltával a kezében, villámló egék alatt, egyedül. Ennek az ősemberi iszonyatnak újbóli átélése, a sivatagos magány kifejezése: abszolút dekadencia (...) Hiú remény Pilinszky költészetét «maivá» magyarázni, küzdelmeit az árnyakkal harcra, erőfeszítéseit «közleledésnek» vélni.” – így Ungvári Tamás a *Magyar Nemzetben*. A másikat a névtelenségét őrző „szuperlektor”, Pándi Pál írta a *Népszabadságban*, szintén 1959-ben: „Polgári mestereinek beléje idegződött hagyományai épp úgy távol tarthatták a szocializmustól, fideizmusa, polgári írók baráti köre csakúgy, mint azoknak az olvasóknak a rokonszenve, akik nem azért lelkesednek Pilinszky Jánosért, mert vérbeli költőtehetség, hanem azért, mert nem szocialista (...) Ne higyen (sic!) az

ilyen tanácsadóknak Pilinszky János! (...) Legyen ereje szembefordulni a rossz tanácsadókkal, legyen bátorsága szembenézni saját téveszméivel, s legyen emberi mersze ahhoz, hogy vállalja a felismert új igazság költői szolgálatát” (l. m. 665-666. o.). Mai távlatból úgy is olvashatók ezek a kritikai szövegek, mennyiben teljesítik, vagy licitálják túl az intézményes cenzori intenciókat, illetve elvárásokat. Vagyis a mű megjelenéséért az értelmezés feletti korlátlan uralmat kérte cserébe és próbálta megőrizni e kritikai diskurzus. S tagadhatatlan, hogy elég hatékonyan működött, hiszen még a nyolcvanas-kilencvenes években érettségizettek dolgozataiban is masszívan jelen volt/van „az antifasiszta Pilinszky” 1959-ben kialakított ideológus értelmezési sémája.

A történet lezárult, még sincs vége. A cenzúra megszűnt, a marxista irodalomtudomány és kritika úgy vonult vissza és adta föl hatalmi pozícióit, mintha sosem létezett volna. Ami mégis csak képtelen helyzet. Talán nem ártana valamit kezdeni vele. Bár kétségtelen, hogy ezzel az örökséggel szembenézni épp olyan nehéz, mint elfelejteni. Néhány évvel ezelőtt még volt bennem némi – ironikus – várakozás, amikor a kritikáról rendezett debreceni konferencián ezt szóvá tettem: „Távol áll tőlem a feladat, hogy idült marxista kritikuskok és cenzorok nagyszombati körmenetét megszervezzem, de talán egy-egy *halk pardon* elvárható lett volna. Ám ez a '89 utáni katarikus pillanat elmúlt, és még kísérlet sem történt valami hasonlóra; ez is mindössze annyit jelent, hogy kritikai tevékenységük erkölcsileg *illegitim*” (*A kritika idoluma. Alföld*, 1994/2. 70.). Lényegében ma sem látom másképp, de némileg túlzónak tartom az erkölcsi érvelést, ugyanis valami olyasmit próbáltam számon kérni, ami eleve kívül volt a hatalmi diskurzus keretein, hiszen a szótárból hiányzott például a *pardon* szó. Ha az egykori szereplők közül valaki mégis kísérletezett ezzel, mint Király István említett kenetteljes és öngazoló cikkében, akkor inkább ne tette volna!

Sem elfelejteni, sem túl sokat gondolkodni ezen. Itt tartok most.

De ez így túl komor. Gondoljak például a viccbeli boldog kisgyerekekre, akinek a jóságos Lenin visszaadta a labdáját, pedig...

(*Labda, Pilinszky-kötet, 1959.*)

PILINSZKY JÁNOS

Két szonett

I.
Csak fussatok hát, mint veszett ebek,
vonítsatok, ha gyilkos éjszaka
körülkerít a farkasok hada,
hogy fölkoncolja hitvány testetek.

Hát sírjátok csak csipős könnyeket,
a végítélet nektek: harsona
örök pokolra ébresztő szava,
– az ördög fújja, lelketek felett!

Hogy tudjátok meg, mit tesz egyre
égni,
és eltaszítva tudni: el nem éri
a búvós szférát az, ki kárhozott.

És bár lehettél volna, mint az angyal,
időtlen malmot nyomni lesz sorod,
mert földre buktál zúzott, sáros arccal.

II.
De nincs még késő! Állj fel, hogyha
estél!
S ha könnyed sincs már, sírnak fönn a
szentek
a lelkedért, mit olcsó pénzen vett meg
a csábító, – te megcsalt, árva testvér!

Kitárt karokkal várunk, sok
keresztény,
a nagy hajóra, melyet egy cél kerget,
és egy szél hajt: a végtelen Lehelet,
ki lángra gyújt, fülünkbe zúgva
zengvén:

Ne sírjátok, kiket kivert az élet,
ti rongyba burkolt, fáradt, hű
cselédek,
de tartsatok ki, átölelve tartva

a koldusabbat, azt, ki összetépte
az életét, – mert ez segít a partra,
és ez tanít a drága szóra: béke.

Kettő

Két fehér súly figyeli egymást.
Két hófehér és vaksötét súly.
Vagyok, mert nem vagyok.

Éz lesz

Oszlás-foszlás, vánkösök csendje,
békéje annak, ami kihűlt, hideg lett,
mindennél egyszerűbb csend, ez
lesz.

Hölderlin

Kurtág Györgynek

December hője, nyarak jégverése,
drótvégre csomózott madár,
mi nem voltam én? Boldogan halok.

Tanuk nélkül

Kirajzolódok végleg a világból,
mint csupasz falnak állított fogoly,
külön kezel, kivételes magányban
a tanuk nélkül dolgozó pokol.

Egy porcikám se bízná senki másra,
ha únja már, magam kezére ad,
s én folytatom, hol éppen abbahagyta,
a két kezemmel, úgy és ugyanazt.

Ki itt találna rám e szörnyűségben,
és végignézné, mit is művelek,
nem hinné el tulajdon két szemének,
s egy szót se merne szólni senkinek.

Íly nyomorúság ugyan mire várna?
Mi hátra van, bevégzi egymaga,
hogy holta után is beléremeg,
meg-megrándul a hóhér kosara.
Két szeretőre
Mint alvilági házások

a forró sodronyon,
hevertek, mint a balfelem,
balom a jobbomon,
s bár oktalan szerelmeitek
már annyit sem jelent,
mint illemhely sivár falán
az ábrák és jelek:
a túrhetetlen megszokás
megannyi változat
és változás között vakon
mégiscsak összetart!
Akár a kettészelt kukac
valahogy mégis egy,
szived szívével esztelen
vesződve hempereg!

Bizony: a büntetés elől
kár is lesz futnotok,
egy óriási csecsemő
állja el utatok,
és hanyatt-homlok menekül
a torkotokon át,
véres csomóban kiszakad,
megszökik a világ.

MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR

Halálka

Nem volt kiírva a filmvetítések időpontja. Amikor összegyűlt legalább ötven ember a roskadozó kultúrház előtt, elküldtek valakit a sánta iskolaigazgatóért. Most is így történt. Rövid várakozás után érkezett is mérges tekintettel az öreg, kulcsokat zörgetve kezében. Dült-fült, mint akinek megették a vacsoráját, miközben kinyitotta a keskeny ajtókat, majd bekapcsolta a vetítőgépet.

– Mindenki bent van? Az előadás öt perc múlva kezdődik!

A dohos kis helységben vagy ötven-hatvanan tolongtunk. Egy beesett arcú ember széles vállaival tört utat a legelső sorhoz. Megjelenése tiszteletet parancsolt. Két méter húsz centi magas, ereje teljében levő férfi volt, kinek bárgyú szeme mindenre közbönsen bámult le. Nem érdekelte, mi történik körülötte. Letette tarisznyáját a középső székre, majd megigazította kopott frakkját, elégedett arckifejezéssel foglalt helyet. A villany kialudt, a természet székáldást kezdte ketté a vetítőgép fehér fénye.

– Ki az ott elől?! Miért áll a képbe?! – méltatlankodtak a nézők a hirtelen támadt sötétben a vetítővászon fehérjén görnyedő nagy alak láttán. – Üljön le! Most azonnal!

A hórihorgas fiatalember összevonta szemöldökét, feltápászkodott székéről, majd nyugodt mozdulattal hátrafordult.

– Most meg felállt a padra a bolond! Azonnal üljön le! Nem hallja?! Pofátlanj!

Begombolta frakkját és elindult a széksorok mentén hátrafelé. A férfiak úgy rebentek szét a hátsó sarokból, mint aratáskor a pelyva, a terem megtelt a félelem viharváró csöndjével. A közben elkezdődött film szereplői vitakoztak egymással éles hangon, lsten tudja, milyen nyelven.

Halálkától mindenki félt, valósággal rettegésben tartotta a lakosokat. Hogy honnan kapta a nevét, annak három különböző története is van.

Egyesek szerint az iskola futballpályáján mesélte a gyerekeknek, hogy egy régi orosz könyvben olvasta: minden alvászor meghalunk egy kicsit. Ha csak pár órára is, de elpattan bennünk az események fonala. Kilépnünk valamelyest a szerencsétlenül öntudatra ébredt emberiség békétlen családjából, agyunk pihen, törli magából a fölösleges információkat, izomtónusunk minimálisra csökken, végtagjaink elernyednek, amolyan kis halál, halálkává alakítva az alvást.

Egyszer játék közben aztán így kiáltott fel valaki: – Passzoli, Halálka, ne légy önző, a gólt úgyis nekem számoljuk!

Mások úgy emlékeznek, kiálló arccsontjai, üregek szemei, valamint hatalmas termete miatt kapta fura becenevét.

A legérdekesebb azonban a harmadik változat, amely szerint egy alkalommal a szomszéd faluból baktatott hazafelé a magas ifjú. Ittasan bandukolt az éjfélig tartó mulatság után és a temetőn keresztül akart rövidíteni, hogy minél hamarabb elérhesse dűledező háza rozoga kapuját. Fáradt volt, csak homályosan rajzolódott ki előtte a bólogató fejfák, idős pá-

rokként támogatva egymást az éjszakában. A fagyott határmező varázstükrében a telihold szépítkezett, gondosan festette a hóban szomorú arcát, amely sárga volt, akár a fák között meg-megvillanó hiúz bőre. A falu aludt, mindenütt csend honolt. Még a saját szívverését is hallhatta, amint ott fújtatott a sírok között.

Hirtelen kicsúszott lába alól a talaj, zuhanást érzett, majd elernyedtek végtagjai, gondolatai megtörtek, s álomba merült. Ez már nem halálka volt, hanem az események rövid és kusza egyvelege, amelybe, mint valami rozsdás boszorkányüst fortyogó levébe, egyszerre vegyült el múlt, jelen, s talán még a jövő is. Az ember ilyenkor tényleg nem tudja, hogy mikor van ébren, és mikor álmodik, agyában egyszerre tudatosulnak a képzelet és a valóság hangjai, érzékeli a téli hideget még akkor is, ha netán egy szemrevaló fekete nő sátrába kérezkedik valahol a ghánai esőerdők mélyén. Tehetetlen, csak hanykolódik a fekhelyén, hol tisztítja magától az ébrenlét cifra zekéjét, hol pedig kétségbeesetten kapaszkodik annak himzett ujjába.

Már hajnalodott, amikor megébredt, szürkés-vörös színbe öltöztek a kopjafák, amelyek most alulról látszódtak. A frissen ázott sírverem aljából. Fekvő helyzetben, arccal az ég felé egyre hangosabban nyöszörgött.

– Fázom! Nagyon fázom! Húzzatok ki! Nem bírom tovább!

A reggeli szemléjét tartó temetőörnek megütötte fülét a hang, s a gödörhöz sietett. Először kerekre meredek szemei az enyhén szólva nem mindennapi látványtól, majd a tőle megszokott legyintő mozdulattal bökött a rimánkódó felé:

– Aki kitakarózott, az ne panaszkodjék!

S dolga végezetten továbblépett. Kutyái még jó ideig csaholtak a kijózanodó élőhalott feje fölött, szemébe kaparva a homokot. Majd újra csend lett.

Hogy miként került ki onnan a pórul járt mulatozó, máig sem tudja a falu. A józanság hozta újra elő? A szellemek cibálták ki és rakták le a díszesen faragott temetőkapu elé, imígyen figyelmeztetve, hogy várjon sorára, mert a megfelelő pillanatban kopogtat az ő ideje is.

De másnapról az őt elkezdte őt halálkázni a szomszédok előtt, s azóta rajta ragadt a különös név, amelynek viselője is különleges volt. Meghunyászkodás-félét várt el tőlünk, közönséges halandóktól, amit a még ereje teljében levő him követel a falka többi tagjától, tudva, hogy uralma nem tart míg a világ, s jó kihasználni a jelent, hogy legyen majd, amire emlékezzen, ha kivénül és átveszik helyét az erősebbek.

Ugyanúgy zajlik ez közöttünk, emberek között, mint az állatvilágban: megjelenik a fiatal kan, s a korosodó, elöljáró egy idő után úgy érzi, jobb, ha elsomfordál jószántából, mert így még elkerülheti legalább magát a megalázást.

Persze, Halálka azért nem volt még annyira idős, de kinézetével, megjelenésével ugyancsak arra sarkallt bennünket, hogy a szokottnál gyorsabban menjünk végbe a generációváltás közöttünk. Katonaviselt fiúkként idegesített, hogy félni kell tőle, meg kell hunyászkodni, ha elállja valahol széles hátával az utat, vagy esetleg a nézőteret. Irtozatos küzdelmet vívtunk saját félelmünkkel, s ez a küzdelem egyre közelebb hozta a borzalmas eseményt, amely

már ott volt a levegőben, csak egy szikra kellett, hogy kipattanjon, mint májusi futózápor után a juhászbojtárok tüze odafönn a Nagyhatagmás legelőin. A szikra pedig nem sokáig váratt magára.

Vasárnap délután volt. Öcséimmel az ablakban beszélgettünk, amikor Halálka bukkant elő a kismalom mögül. Azonnal észrevettük, hogy dülöngél, a kocsmából jöhetett, ahol fél kupica köményes pálinkával próbálta elviselhetőbbé tenni a hétvége unalmát. Mindhárom éreztük, hogy az alkalom elérkezett, innen már csak előre léphetünk. Nincs visszaút.

Összenéztünk, majd gyorsan a hátsó szobába rohantunk megtervezni a nagy eseményt. Pár perc múlva éppen az ablakunk alatt haladt el Halálka, amikor egy nagy, mosogatólével teli, bekötött szájú zacskó csattant fején. Haja csapzott lett, megdöbbenve, csuromvizesen tekintett a félig nyitott ablakra, majd dühtől eltorzult arccal, hirtelen mozdulattal lehajolt, jókora követ ragadott, és az ablakunkba vágta. Több sem kellett nekünk, fújtatva-ordítva rohantunk ki az utcára. Minden a tervek szerint történt. Két öcsém az óriás háta mögé került, átkarolták széles mellkasát, s amíg ő karjait próbálta kiszabadítani, én közel léptem hozzá úgy, hogy pár pillanattal éreztük egymás leheletét. Szúrós szemébe néztem, majd egy határozott ütéssel elhasítottam felső szájrémét. Öcsém hihetetlen szívósággal, hiénaként kapaszkodtak az ide-oda forgó óriásba, nekem pedig a bal utésem következett, ami balul is sült el: az áldozat metszőfogai széles sebet vájáltak két nagyobbik bütykömre. Éles fájdalom hasított alkaromba, ajkam megremegett, melegség öntött el mindenütt, de erőt kellett vennem magamon, mert a felbőszült óriás már-már lerázta magáról a fogva tartókat. Oldalt léptem, behunytam szemem és erős köríves rúgást indítottam abba az irányba, ahol utójára láttam Halálka hanykolódó testét. Vékony lábszárcsontom úgy vágódott neki hasfalának, mint kasza a fűcsomónak. A nagy ember térdre rogyott, mi pedig iszkoltunk a helyszínről, magunk mögött hagyva áldozatunkat és ámuldozó szomszédainkat.

Aznap este nem tudtam elaludni. Előttem kóválygott a bozontos képű, szürkülő férfi kétségbeesett arca. Másnap elmentem Halálkához. Bocsánatot kérek tőle a testvéreim nevében is. Könnyebb lesz elviselni a verését, mint a kínzó lelkiismeret-furdalást, legalább elégtételt vesz rajtam, s megkapom, amit érdemlek, gondoltam magamban.

Hangos csikorgással nyílt ki a rozoga kapu. Félve léptem be a szűk udvarra. A házban csend honolt.

– Halálka! Merre vagy?! Halálka!

Semmi válasz. A hátsó szobába nézve kővé dermedtem. Ott állt a szürke óriás a kopott szekrényvel szemben, ágyán csikos tarisznya.

– Azért kereslek... – a többi szó belémfagyott.

Halálka felém indult. Behunytam a szemem, államat leszegtem a mellemre. Hallottam, amint elhalad mellettem. Amikor újra felpillantottam, szoborarcú állt a bejárati ajtónál, egy pillanatra rám nézett, majd a dohos helyiségből lassan kifordult a júniusi napsütésbe.

Soha többé nem láttam a faluban, de tekintete belém rögzült. Azóta értékesebbek nekem a nappalok, mert tudom, az éj beálltával, akarjuk vagy sem, a vele való találkozásra készülünk, gyakorolva e ceremónia apró részleteit.

GAÁL ÁRON

Alkonyatkor

Próbálok higgadtan újra
végiggondolni amit mondtát:
értsenek meg, vár a munka
és egyébként is kiszolgálász,

Főzöl rám, mosol, s ha kedved
s fáradságod megengedi
végighallgatod a verset
órákon át ezerszer is,

de értsenek meg, most nincs időm,
s ahogy elnézed az életem
széttördeli a rím, s erőm
magukba szívják az énekek.

Ami kettőnk között végbe megy
nem tudod így mivé fajul,
legyek úrrá önzésem felett,
értsen meg már, te csak úgy

fogod fel ezt is, mint annyi mást:
írjak, de ne ebéd helyett,
írjak, de ne éjszakákon át,
írjak, de előbb ezt, meg ezt

tegyem még meg, és sorolod...
Nem halod szívverésemet,
a levegőbe kapaszkodom
ahogy utánad kap a két kezem.

Bennem ketyeg mint a bomba
órája egyre a „nincs időm”,
az „értsenek meg” a sorokba
furakszanak a rím előtt...

Minek, kinek, ez ritmusa
utálja szinte már magát,
hogy elvesz tőled a rigmusa
míg bánata magába zár.

Hallgatnak bennem a szavak
és a vers akár a mécses,
ha fogytán már a viasza
már nem ég, csak izzik éppen.

Nem is fejezem be a sort,
most méltatlanul nem szabad.
Nem is fejezem be a verset,
már nincs hozzá szavam.

A német tenger

Ajkad sós, akár a tenger,
csókjaidtól szomjasabb a csókom.
szerelmemet a te szerelmeddel,
mint magamat veled, lassan kioltom,
ahogy fölém magasít, alattam görget
apály-dagály szabálya, Arcok,
arcaink feszülnek közted, s közöttem,
mint tenger és ég között, a partok.

A Berlinálén mutatják be a Sorstalanságot

A jövő évi berlini nemzetközi filmfesztiválon, a Berlinálén mutatják be Kertész Imre és Koltai Lajos *Sorstalanság* című filmjét – jelentette be az MDR német közszolgálati rádió- és tévécsatorna, a koprodukcióban készülő film egyik támogatója.

A lipcsei adó szerint a film forgatása a napokban befejeződik, az utolsó jeleneteket Tübingenben veszik fel. A magyarországi helyszíneken kívül Merseburgban, Erfurtban és Arnstadtban is forgattak.

A film Kertész Imre irodalmi Nobel-díjas regényéből készült, a forgatókönyvet is Kertész írta. Koltai Lajosnak, Szabó István operatőrnek ez lesz az első játékfilmje, a kamera mögött most Pados Gyula áll, a zenét Ennio Morricone szerezte.

Kertész Imre fiatalkori kálváriáját örökölte meg a *Sorstalanság*ban: először az auschwitzi koncentrációs táborba hurcolták, majd Buchenwaldba – itt érte a felszabadulás –, s megjárta a zeitzi külső tábort is. A főhőst, Köves Györgyöt a filmben Nagy Marcell alakítja.

Az MDR úgy tudja, hogy a magyar–német brit koprodukció 10 millió euróba kerül. (NOL)

Az Irodalmi Jelen és az E-MIL novellapályázata

Novellapályázatot hirdet a havonta megjelenő Irodalmi Jelen folyóirat és az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL).

A beküldött pályamunka még meg nem jelent írás lehet, terjedelme maximum 24 ezer leütés (13 írói flekk). A pályázaton bárki részt vehet, kortól, foglalkozástól stb. függetlenül. Pályamunkát kizárólag számítógép-lemezen (flopin vagy CD-n) fogadunk el, amelyhez kötelezően mellékelni kell a kinyomtatott változatot. A munkák beküldési határideje 2004. szeptember 15., eredményhirdetés és a díjak átadása Aradon, a Jelen Házban, 2004. október 30-án.

A pályadíjak értéke: I. díj: 500 USD, II. díj: 400 USD, III. díj: 300 USD és három, egyenként 100 USD értékű különdíj.

A pályázat jelígis, valamennyi beküldött írásra csak a jelige szerepelhet. Külön borítékban kell mel-

lékelni a szerző személyi adatait (név, cím, életkor, telefonszám, egyéb elérhetőség). A személyi adatokat tartalmazó borítékot csak a zsűrizés után, közjegyző előtt nyitják fel.

A feltételek bármelyikének be nem tartása a pályázatból való kizárást vonja maga után. Kéri a pályázót, hogy a versenymunkát tartalmazó lemezt elküldés előtt ellenőrizze, hogy nem hibás, kinyitható-e.

Az öttagú zsűri összetételét (bármiféle külső befolyásolhatóság gyanújának elkerülése érdekében) a pályázat szervezői csak utólag hozzák nyilvánosságra.

A versenymunkákat az alábbi címre kell beküldeni: Irodalmi Jelen, novellapályázat, 310085 Arad, str. Eminescu nr. 55–57.

A Mediawave meghívást kapott Dzsungáriába

Hartyánci Jenő az alapítvány kuratóriumának elnöke az MTI-nek elmondta: régi kapcsolatot

FÉNYÍRÓK FESZTIVÁLJA
ANOTHER CONNECTION

ápolnak az ujjurokkal, akikről nálunk talán még kevesen tudják, hogy közeli rokonaink. Hozzájuk készült Kőrösi Csoma Sándor is, de már nem érthette meg a találkozást.

A Mediawave fesztiválon egyébként évek óta rendszeres fellépők az ujjur népművészeti csoportok,

amelyek mind zenei, mind formavilágukban nagyon közel állnak a magyarhoz. Ezért is

kaptak most meghívást a szüreti fesztiválra augusztusban. A győriek a Fanfara Komplex nevű moldvai magyar folklór együttesel utaznak a világ második legmélyebb területére a 170 méterrel a tengerszint alatt fekvő Turfába. (NOL)

Liza Minnelli először Budapesten

A világhírű színész és énekes, korunk egyik legnagyobb előadóművésze először ad koncertet Budapesten. A világhírű művész magával ragadó egyéniségét, elementáris erejét és csodálatos hangját július 10-én élőben is megtapasztalhatja a „New York, New York, Budapest” című koncert közönsége a Kistadionban, melyre Liza ugyancsak világhírű zenészek és táncosok kíséretében érkezik.

A látványos show-ban felcsendülnek majd a *Kabare*, a *Chicago* és a *New York, New York* jól ismert dallamai is. Liza kitűnő formában van, amit ez év eleje óta már számtalan fellépéssel bizonyított. Budapestre egyenesen egy amerikai koncertjéről érkezik.

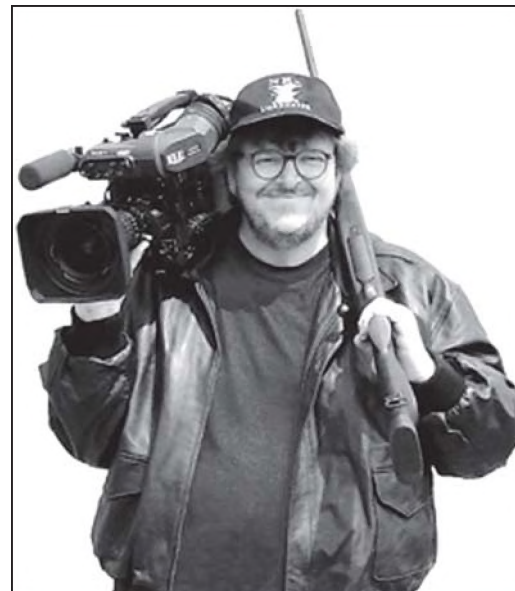
A kritikusok Minnelli-ről azt tartják, hogy Oscar-díjas filmjei vagy platinalemezei is mindössze csekély visszhangjai annak, amilyen magával ragadó élőben a színpadon. Pályáját kezdettől végigkísérték a sikeres koncertturnék, máig ő az egyetlen művész a New York-i Carnegie Hall 100 éves történetében, aki három teljes héten keresztül telt ház előtt adta elő saját show-ját. (Népszava)

A Bush-gyalázó film állítólag nem befolyásol

A Cannes-i nagydíjas *Fahrenheit 9/11*-et megpróbálják úgy vetíteni, hogy ne ártson vagy segítsen egyetlen elnökjelöltnek sem. A péntektől futó film minden idők legnagyobb bevételt produkáló dokumentumfilmje lehet.

Június 25-én kezdtek vetíteni Amerikában a már megjelenése előtt botrányfilm státusú Bush-gyalázó filmet, a Cannes-ban fődíjat nyert *Fahrenheit 9/11*-et. Mint már korábban kiderült, a Miramaxot tulajdonló Walt Disney megtiltotta Michael Moore új dokumentumfilmjének a terjesztését, Bob és Harvey Weinstein, a Miramax két vezetője azonban magánszemélyként, saját zsebből megvásárolták a film jogait, értesülések szerint mintegy 6 millió dollárért.

Az előző filmjével Oscar-díjat nyert rendező elképzelhetőnek tartja, hogy filmjét csak a „Bush-ellenes kórus” nézi majd meg, véleménye szerint ez azonban nem baj.

„Ne becsüljük le a kórus szerepét. A kórus sokáig aludt, a kórusral sokáig nem törődött senki. Ha a filmem felébreszti, és énekre készíti őket, akkor már jelentős lépést tettem” – mondta arcélét a lenyugvó napba fordítva Moore, a Reutersnek.

A rendező egyébként az „afrikai-amerikaiakat, a fiatalokat, bérből élőket és a szegényeket” érti kórus alatt.

A *Fahrenheit 9/11*, amely a Bush-adminisztráció sötét oldalát tárja fel, többek közt azt állítja, hogy a Bush-család még Osama bin Laden családjával is kapcsolatot tartott, kivítva a republikánusok felháborodását. A Move America Forward-mozgalom még az Amerika ellenesnek titulált film betitkításával is megpróbálkozott, sikertelenül.

Moore szerint támadóinak azonban előbb meg kellene nézniük filmjét, hogy ne hallomás alapján alakítsák ki véleményüket. „Ha ezek után akarnak vitázni velem, akkor vitázzunk. Mert az jó és egészséges vita lesz” – nyilatkozta a rendező. (Index)

Hatvanöt éve elrejtett zsidó kegytárgyakat találtak

Körülbelül egy hete derült fény Auschwitz zsidó lakosainak titkára, miszerint 1939-ben a német haderő betérése előtt egy zsinagóga padlózatába rejtették annak kegytárgyait.

A 15 lengyel régészből álló csapat három hétig kutatott az 1939-ben leégett zsinagóga kegytárgyainak rejtékhelye után, amelyeket a német hadsereg elől ástak el. A régészek sikerrel jártak: egy ünnepi gyertyatartó, egy menóra és egy Hanuka gyertyatartó került elő a zsinagóga padlója alól.

1998 májusában Yeshayahu Yerod üzlettulajdonos elmondta egyik vevőjének, hogy Oswiecimben (később: Auschwitz) született, és szenttanúja volt a zsidó tárgyak elrejtésének. A titkot Yariv Nornberg előtt fedte fel, akit éppen abban az évben hurcoltak az Auschwitz-Birkenau haláltáborba. Yerod megkérte Nornberget, hogy adja tovább az információt Ashkenazi főrabbiának, Yisrael Launak. Yerod ragaszkodott ahhoz, hogy az információt ne közöljék senkivel, még Steven Spielberg munkatársaival sem, akik öt évvel ezelőtt interjút készítettek a főrabbiával, amikor visszaemlékezéseket vettek fel a holokauszt túlélőivel.

A titok tudója, Yariv Nornberg három hónappal ezelőtt meghalt, így ő már nem érthette meg a kutatás sikeres eredményét. (MNO)

A titok tudója, Yariv Nornberg három hónappal ezelőtt meghalt, így ő már nem érthette meg a kutatás sikeres eredményét. (MNO)

Irodalmi Jelen Könyvek

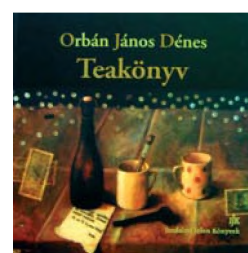
Anavi Ádám: Válogatott versek

Anavi senkit sem utánoz, de nagyon sokaktól tanult. Nem versenyzett, de a maga teremtette, szelíd pályán: győzött. Mintha gyermekektől ellesett fuffanggal, naivnak tűnő ámulattal, gyöngéden gonoszkodó szellemi tú-szerkezettel, olykor meghatottságában rejtőzködő lírával.

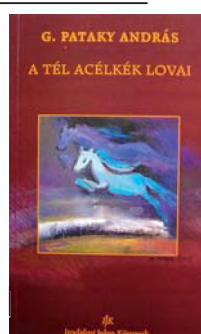
Faludy György és Fejtő Ferenc mellett az idén 95 éves Anavi Ádám is a magyar irodalom nagy öregjei közé tartozik. A könyv utószavában Bodor Pál így ír a szerzőről: „a költő úgy tesz, mintha szinte soha nem venné komolyan magát, holott épp ellenkezőleg”. Jól példázza ezt az a kétsoros, melyet kritikusaihoz írt: „Ha dorongját kapom csupán, / kecskerímmel csapom kupán!”.

Orbán János Dénes: Teakönyv

A tiltakozók és pártolók közül ez utóbbiak „győztek”, és a harsány, kompromisszumokat nem igazán elfogadó, botrányt botrányra halmozó *poeta perpetuum mobile* igen hamar a kritika dédelgetett kedvencévé vált, és elborította az irodalmi díjak, ösztöndíjak özöne. OJD-t lehet szeretni vagy utálni, de megkerülni, figyelmen kívül hagyni lehetetlen. A József Attila-díjas szerző legújabb könyve 1992 és 2003 között született, kötetben meg nem jelent verseket, esszéket, paródiákat tartalmaz.

G. Pataky András: A tél acélkék lovai

Az ötvenöt éves korában elhunyt szerzőnek ez az első és egyben utolsó verseskötete – bizonyíték arra, hogy az irodalmi centrumoktól távol is lehetséges egy izgalmas költészet létrehozása. A hetvenes évek neoavantgárd törekvései erős hatást gyakoroltak a szerzőre.

Jézus Krisztus szupersztár

Jézus bevonulása a filmiparba egyidős a mozgó-gép történetével. Az alkotók eleinte ragaszkodtak a Bibliához, így a nagy tablószerű jelenetek hosszú idő-re meghatározták a filmek arculatát. Kocsis Balázs kritikus szerint az operaszerű dráma filmek között is talán Zefirelli Názáreti Jézusa volt a legszebb.

A Bibliához hű filmek mellett azonban megjelent egy másik stílus. Rendhagyónak számítottak korokban azok a filmek, amelyek ugyan Jézusról szóltak, de mégsem őt helyezték középpontba. Így született meg a Ben Hur, amelyben soha nem láthattuk Jézus arcát.

„A Jézus-filmek irányvonalában tehát megjelentek a szakadások. Am az igazi felfordulást a hatvanas évek forradalmi változásai okozták. A filmkészítők nagy részét elsodorták az események, s a felfordulás nagykorúvá tette a filmet. A Jézusról kialakított kép pedig soha többé nem lehetett ugyanaz” – mesélte Dér András filmrendező a Magellánknak.

A Jézus életéről szóló filmek botránysorozatát indítottak el. A *Jézus Krisztus szupersztárban* például már a cím is szentségtörő, nemhogy maga a film, amelyben Jézus inkább hippit alakít, mint szent embert. Persze voltak néhányan, akiket ez a fajta film erősített meg hitükben.

Ezután már csak a gondolkodó Jézus jelent meg a filmvászonon. Az angol abszurd humor képviselői, Monty Pythonék egyenesen paródiát készítettek az Újszövetség történetéből. Erdekes, de az éneklő, Brianné átnevezett Jézus-figura nem váltott ki túl nagy botrányt. A nyolcvanas évek végén viszont megfilmesítették Kazantzakis könyvét, a *Krisztus utolsó megkísértését*. S a film soha nem látott botránnyokat kavart.

Martin Scorsese filmjében eljátszott a gondolattal: mi lenne, ha Jézus családot alapított volna? Elképzelése megbocsáthatatlannak bizonyult sokak szemében. Tüntetések, betiltások következtek. No és kemény kritika az egyház részéről.

Persze Scorsese filmje után sem volt vége a botránnyoknak és filmeknek. Legutóbb Mel Gibson filmje a *Passió* váltott ki indulatokat.

A teológus szerint nincs vége a botránnyoknak. Szerintük az örjögő, vagy épp szerető Jézus csak a kezdet volt. Az alkotói szabadságba ugyanis minden belefért. Az is, hogy az ember, az is, hogy az Isten fia legyen a vásznon Jézusból. Az pedig már csak rajtunk múlik, hogy megőrizzük-e a bennünk élő képet, vagy épp beépítjük azt, amit a vásznon láttunk. (TV2 alapján ma.hu)

Részlet a Passio című filmből

Vers, széppróza és drámapályázat

Kiíró: Fiatal Írók Szövetsége

A budapesti székhelyű Fiatal Írók Szövetsége és a kolozsvári Bretter György irodalmi kör pályázatot hirdet 28. életévüket be nem töltött alkotók számára az alábbi kategóriákban:

I. Vers

II. Széppróza

III. Dráma

A díjazottak önálló kötet megjelentetésére kapnak lehetőséget a Fiatal Írók Szövetsége FISZ Könyvek sorozatában.

Az I. kategóriában verseskötettel, a II. kategóriában regénnyel vagy novelláskötettel, a III. kategóriában tetszőleges terjedelmű drámai művel lehet pályázni. Minden benyújtott pályaműnek eredeti, korábban nem

publikált írásnak kell lennie. A jelentkezés feltétele a pályázati anyaghoz csatolt rövid önéletrajz.

A beérkezett pályaműveket a FISZ elnöksége által kijelölt kuratórium bírálja el.

A pályaműveket nyomtatott és elektronikus formában az alábbi címre várjuk:

FISZ

1072 Budapest, Akácfa u. 20. vagy 1462 Budapest, Pf. 629.

e-mail: fisz@racio.hu

A pályázat postára adásának határideje: 2004. szeptember 20.

A díjban nem részesített kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza/felbélyegzett válaszborték ellenében visszaküldjük. (Transindex)

XV. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor

2004. július 18–25., Tusnádfürdő

Örömmel tudatjuk, hogy a jelentkezők nagy számára való tekintettel meghosszabbítjuk a jelentkezési határidőt a Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor műhelyeibe!

Izélitöként: a műhelybeszélgetéseken a hazai és magyarországi résztvevők mellett megismerkedhetnek az Ausztriából, Észtországból, Lettországból, Litvániából, Szenegálból (!) stb. érkező fiatalokkal!

Meghosszabbított jelentkezési határidő: 2004. július 1.

Az idei találkozó fő témája: Kelet-Közép-Európa az EU-bővítés után.

A műhelyek témái:

1. Az Európai Unió és intézményei
 2. Politikai kampányok – a kampány művészete
 3. Autonóm terület – autonómiaformák Európában
 4. Versenyképesség az európai uniós gazdaságban
 5. Civil kurázi – ifjúsági együttműködés a civil társadalomért
 6. Régiók – regionális fejlesztés és vidékfejlesztés az EU-ban
 7. Identitásváltozások és kapcsolódó konfliktusok
 8. Média Online – a sajtó strukturális, szervezeti és tartalmi átrendeződése
 9. Youth for Human Rights – fiatalok az emberi jogokért
 10. Irodalom – műhely és tartalmas kikapcsolódás
 11. Film – mozi és művészet
 12. Színház – az egész élet
- További információkért keresse fel honlapunkat, vagy forduljon irodavezetőnkhez: Walter Lilla, Casa Universitas, Str. Pandurilor Nr. 7, / Camera 404, 400376 Kolozsvár
Tel.: (0040)-741-694889

(Erdélyi Napló)

Partiumi Írótábor

Július 6–8. között szervezik Nagyváradon az I. Partiumi Írótábor.

Helyszín: Lorántffy Zsuzsanna Egyházi Központ (Libertáti tér 40.)

Program:

Július 6., kedd

16.30 Megnyitó – Barabás Zoltán, Tótkés László püspök;
17.00 Város az Irodalomban – felkért előadók: Kalász Márton, Pomogáts Béla, Székelyhidi Ágoston;

18.45 Hozzászólások;

21.00 Várad-est

Július 7., szerda

9.30 Város az irodalomban – felkért előadók: Indig Ottó, Kántor Lajos, Hodossy Gyula.

11.45 Hozzászólások

14.30 Indulás Érmindszentre

18.00 Vitéz Mihály ebresztése

– Meleg Vilmos előadójestje

Július 8., csütörtök

9.30 Város az irodalomban –

összefoglaló, vitatáró

11.30 Zárónyilatkozat

12.00 A Pro Partium-díj átadása, a Partiumi Írótábor díjainak átadása.

Lapszámunk szerzői

Aspenström, Werner (1918–1997) – svéd költő.

Bene Zoltán – 1973-ban született Kecskeméten, író, jelenleg Nagykanizsán könyvtáros. Kötetei: *Fekete föld* (2001), *Változatok, lehetőségek* (2002).

Ferencz Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró. Első kötete *Sok fal* címmel 1969-ben jelent meg 1998-ban összeállította a jelenkori romániai magyar költők négynevelű antológiáját, legutóbbi kötete a *Kék és Mik* (2003).

Kinde Annamária – 1956-ban született Nagyváradon, költő, szerkesztő. Kötetei: *A hiúzok természetéről* (versek, 1996); *Egy másik arc* (versek, 1999); *Szandra May kertje* (versek, 2002).

Kinizsi Zoltán – 1979-ben született Marosvásárhelyen, a kolozsvári BBTE bölcsészkarának hallgatója, a kolozsvári rádió riportere.

Kukorelly Endre – 1951-ben született Budapesten, József Attila-díjas vers- és prózaíró, kritikus, szerkesztő, 1985-ben megkapta a Legjobb elsőkötet-díjat.

Lovás Ildikó – 1967-ben született Szabadkán, az Úzenet főszerkesztője. Kötetei: *Kalamár* (1994), *A másik történet* (1995), *Meztelenül a történetben* (2000), *Via del Corso* (2001).

Mészáros Sándor – 1959-ben született Bonyhádon, irodalomkritikus, szerkesztő. Kötetei: *A kék hegyen túl* (1987), *Szövegkijáratok* (tanulmányok, 1992, Keresztúri Tiborral közösen).

Murányi Sándor Olivér – 1974-ben született Székelyudvarhelyen, Kolozsváron diplomázott teológia-német nyelv és irodalom szakon, jelenleg Szentegyházán tanít.

Zöldi László – 1945-ben született Dunapatajban, családja Erdőhegyről származik. Újságíró, kritikus, szerkesztő, médiatörténetet tanít több felsőoktatási intézményben. Eddig nyolc kötete jelent meg.

Zsigmond Andrea – 1978-ban született, magyar-német szakot végzett a BBTE-n, jelenleg a Székelyföld kulturális folyóirat munkatársa.

Kulturális hírek

Dzsessz-fesztivál Bécsben

Igazi csemegékkel szolgál a műfaj szerelmeseinek a bécsi Jazzfesztivál idei rendezvénysorozata: június 28. és július 14. között Bobby McFerrin, Patti LaBelle, AL Jarreau, Gilberto Gil és Alicia Keys is fellép az osztrák fővárosban.

A fesztivál egyik sztárja lesz Brazília kultuszminisztere, Gilberto Gil, aki július 11-én a Városháza udvarán lép fel a Trio Mocotóval. Az afro-brazil mozgalom végtelen univerzumában tett zárandoklatairól tanúskodik Gilberto Gil „Refaleva, Realce, Luar” és „Um Banda” című albuma is.

Grafika-kiállítás

A Marosvásárhelyi Napok keretén belül, az EMKE szervezésében június 25-én, az unitárius egyházközösség tanácstermében Csatlós Levente fiatal grafikus alkotásaiból nyílt képzőművészeti kiállítás. (*Népszó*)

Hódít a Dealer

Meghívást kapott a június 25-én kezdődött La Rochelle-i filmfesztivál programjába Fliegau Benedek *Dealer* című filmje. A franciaországi La Rochelle-ben 32. alkalommal rendezik meg a kortárs filmművészeti alkotások nemzetközi szemléjét, amelynek sokszínű programját a kikötőváros tizenegy mozijában láthatja majd a közönség. A rendezvény évről évre közel 70 000 érdeklődőt vonz.

Az 1956-os emigráció szoborterve

A Connecticutbeli Fairfieldben működő Magyar Studies nevű szervezet az 1956-os forradalom 50.

évfordulójára, 2006-ra, a magyar forradalom szelleméhez méltó „pesti srác” szobrának felállítását szervezi. A szobrot Budapest központjába, a Parlament elé tervezik. A szervezett kampányt indított, hogy a világon szétszóródott magyar 1956-os emigráció adományából váljék lehetségessé a szobor kivitelezése.

Interneten az Agnus Rádió

A kolozsvári Agnus Rádió, Erdély első, magyar nyelvű egyházközösségi rádiója, internetes próbaadását sugározza július 15-től a www.agnusradio.ro honlapon.

A Képzőművészeti Egyetem végzőseinek tárlata

A kolozsvári Képzőművészeti Egyetem végzős diákjai június 25-én, az Expo Transilvania Rt. csarnokában nyitották meg kiállításukat. Az idei tárlat mennyiségileg és minőségileg is túlértékes a korábbiakon, hisz összesen több mint 1500 alkotást mutatnak be az egyetem festészeti, restaurálási, szobrászati, grafika, pedagógia, fotó-videó-számítógépes képtervezői, iparművészeti és formatervező szakjainak végzősei. Az esemény burkolt versenyt is jelent a kiállítók között, akiknek tárlatát nemzetközivé teszi a kortárs német művészet néhány képviselőjének jelenléte. (*Szabadság*)

IX. Szobor és objekt

A *Szobor és objekt* Pozsony város utcáin, terein, közterületein és kiállító termeiben zajlik minden év nyári hónapjaiban. A terjedelmes szobrászati segerszemlén Magyarországról Farkas Ádám és Haász István műveit tekinthetik meg a Zichy-palota kiállító termeiben.

Farkas Ádám a non-figuratív plasztika kiváló képviselője a magyar szobrászatban. Központi proble-

matikája már a kezdetektől fogva az elvont plasztikus formák, testek térbe helyezése volt.

Haász István festő, grafikus a geometrikus irányzat egyik legkiemelkedőbb képviselője a magyar művészetben. 1991-től készíti festészeti és grafikai művei mellett az ún. objekt-sorozatát, amelyek egyszerre tekinthetők festményeknek, kollázsoknak, domborműveknek és tárgyakkal. (*Új Szó*)

Digitális irodalom

A Digitális Irodalmi Akadémia (DIA) tagjainak szavazatai alapján idén Krasznahorkai László kerül be a kortárs szépirodalom halhatatlanjainak a társaságába. Az író művei, életrajza és a vele kapcsolatos bibliográfia várhatóan ös elejétől kap helyet a Neumann-ház által működtetett virtuális könyvtárban. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) 1998-ban hívta életre a Digitális Irodalmi Akadémia (DIA) programot azzal a céllal, hogy a kortárs magyar irodalom legjobbainak művei az Interneten is elérhetőek legyenek. A DIA-nak negyven élő tagja van. További 23 művész posztumusz művei szerepelnek a www.irodalmiakademia.hu weboldalon.

Támpont

A Hungarian Literature Online (hlo.hu) és a Print-X Kiadó közös fordítói pályázatot hirdet vers, novella, illetve prózarészlet fordítására. A pályázat célja, hogy a kortárs magyar irodalom körébe tartozó művek magas színvonalú angol nyelvű fordításainak köre tovább bővüljön. Első díj: 50 ezer forint; Második díj: 30 ezer forint; Harmadik díj: 20 ezer forint.

Magyarul a literán: <http://www.litera.hu/tampont/palyazati/20147.html>

Angolul a HLO-n: <http://www.hlo.hu/scholars/grants/20123.html> (*Nyugati Hírlével*)

Szerkeszti:
Böszörményi Zoltán

Munkatársak: Irházi János, Karácsonyi Zsolt, Mészáros Sándor, Orbán János Dénes, Pongrácz P. Mária, Lapszerkesztő: Bege Magdolna

<http://ij.nyugati jelen.com>, ij@nyugati jelen.com.

Anyagaink utánkölésé csak a forrás megjelölésével